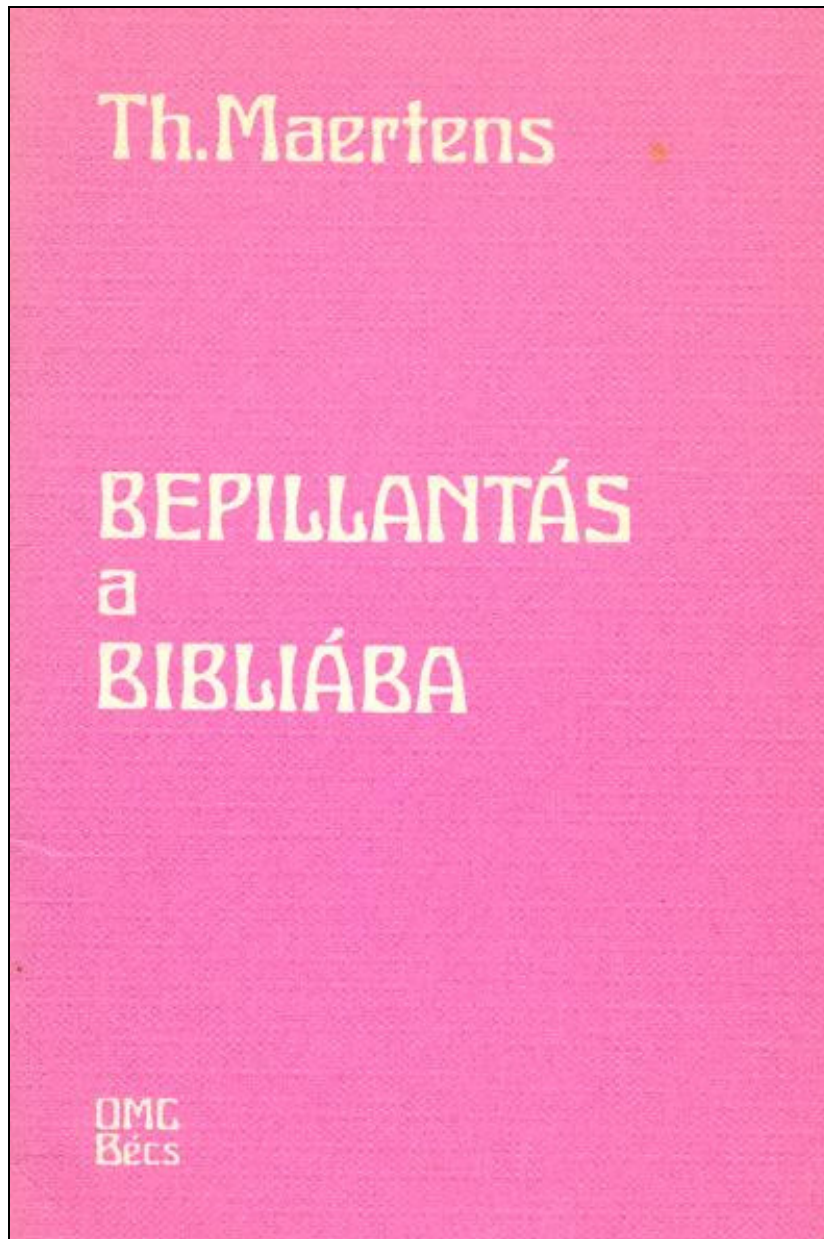

Thierry Maertens és mások Bepillantás a Bibliába

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

**Thierry Maertens és mások
Bepillantás a Bibliába**

Egyházi jóváhagyással

Részletek a *Bibliával vasárnapról vasárnapra* (Bécs, 1971) c. kiadványunkból, mely a *La Bible du Dimanche* (Ed. du Cerf-Ed. du Centurion, Paris 1970) c. mű fordítása. Az itt közölt szövegeket fordította: Dr. Veszprémi István.

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos könyv elektronikus változata. A könyv 1978-ban jelent meg az Opus Mystici Corporis kiadásában. Az elektronikus változat Valentiny Géza prelátus úr, az Opus Mystici Corporis vezetője, engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog az Opus Mystici Corporisé.

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék.....	3
Elöljáróba.....	4
Ószövetség.....	5
A Pentateuchus öt könyve.....	5
A történeti könyvek.....	8
Költői könyvek és bölcsességi könyvek.....	9
Izrael prófétái.....	10
Izajás könyve.....	11
Jeremiás könyve.....	13
Ezekiel könyve.....	14
Újszövetség.....	15
Az evangéliumok.....	15
Az evangélium Szent Máté szerint.....	15
Az evangélium Szent Márk szerint.....	16
Az evangélium Szent Lukács szerint.....	17
Az evangélium Szent János szerint.....	18
Az apostolok cselekedetei.....	21
A levelek.....	22
A rómaiakhoz írt levél.....	22
A korintusiakhoz írt levelek.....	23
A galatákhoz írt levél.....	24
A fogságból írt levelek: az efezusi és kolosszei levél.....	25
A filippiekhez írt levél.....	26
A tesszaloniakaiakhoz írt két levél.....	27
A Timóteushoz és Titushoz írt pasztorális levelek.....	28
A zsidókhöz írt levél.....	29
Szent Jakab levele.....	30
Szent Péter levelei.....	31
Szent János levelei.....	32
Apokalipszis vagy Jelenések könyve.....	34

Elöljáróba

Kiadásunkban eddig két módszeres mű jelent meg a bibliaolvasással kapcsolatban (*Kremer, Jacob: Hogyan olvassuk a Szentírást?*, és *Egger, Wilhelm: Közösen olvassuk a Bibliát*), de hiányzik egy bevezető jellegű mű, amely irodalmi kérdésekkel és az egyes könyvek gondolatvilágával foglalkozik.

Komoly pedagógusok fordultak hozzánk azzal a kéréssel, hogy addig is, amíg rendszeres bevezető mű kiadására sor kerülhet, adjunk ki egy, a hitoktatás segédkönyvéül is használható, népszerű füzetet. Ekkor merült fel a gondolat, hogy a „*Bibliával vasárnapról vasárnapra*” c. kiadványunkból, amely a liturgikus három (A, B, C) év minden vasárnapjára tartalmaz a bibliai olvasmányok nyomán elmélkedéseket és az egyes könyvek előtt biblikus bevezetéseket – amelyek a vastos műben sokszor elkerülték a figyelmet –, hogy ezeket a bevezetéseket egy csokorba gyűjtve külön füzetben kiadjuk.

Elhatározásunkban különösen bátorított az a tény, hogy e bevezetések kitűnő biblikus szakemberek tollából származnak, akikért kezeskedik a főszerkesztő bizottságban helyet foglaló *Thierry Maertens* neve, aki *Jean Frisque* mellett a szentmise olvasmányaihoz írt kilenc kötetes alapvető kommentár társszerzője (*Guide de l'Assemblée chrétienne*, Castermann 1969-1971 – *Kommentar zu den neuen Lesungen der Messe*, Herder, 1969-1972). De gyakorlati megfontolások is szerepeltek. Az eredeti mű újra kiadására aligha kerülhet sor, viszont egy új- és öszövétségi rendszeres, tudományos igényű bevezetés kiadása hosszabb időt vesz igénybe. Viszont ez az anyag birtokunkban van és népszerűsítő célokra akkor is használható lesz, amikor a tudományos igényű bevezetések már forgalomba kerültek. És végül is bátorító szempont volt az ismert igazság, hogy „kétszeresen ad, aki gyorsan ad”, ezért szívesen bocsátja útjára ez év őszén a nyáron kapott indítás alapján e füzetet

A Kiadó

Ószövetség

A Pentateuchus öt könyve

Genezis vagy Teremtés könyve – Exodus vagy Kivonulás könyve – Leviticus vagy Leviták könyve – Numeri vagy Számok könyve – Deuteronomium vagy Második Törvénykönyv

A Biblia első öt könyvét (Genezis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium) összefoglaló névvel Pentateuchusnak nevezzük. A görög eredetű szó jelentése: öt tekercs vagy öt könyv. Szokás beszélni Mózes öt könyvéről is, mert a hagyomány együttesen Mózesnek tulajdonítja őket. Valójában azonban ezek a könyvek – különböző eredetű és korú – folyton fejlődő hagyományok összeolvasztásából jöttek létre. Mindegyiknek megvannak a maga jellegzetes vonásai, amiket figyelmes olvasásukkor észrevehetünk.

A Pentateuchus mintha zavarba akarná hozni a modern olvasót. Valóban nagyon különmű együttest találunk benne. Vannak itt elbeszélések (pl. a pátriárkák története, magának Mózesnek története stb.), sőt egyes elbeszélések kétszer, esetleg háromszor is újra szerepelnek, azután vannak nemzetség-táblák (főként a Numeri elején), buzdító beszédek (Deuteronomium), végül törvények. Ez utóbbiak száma igen meglepő. Akkora helyet foglalnak el, hogy a zsidók a Pentateuchust *Thora*-nak vagyis Törvénynek nevezik. Maga Jézus többször említést tesz a „Törvény és a Próféták”-ról, s az első kifejezéssel a Pentateuchust jelöli.

A Pentateuchus tehát változatos együttesként jelenik meg előttünk. A meglevő különbözőség azonban nem rejtheti el szemünk elől ezeknek a könyveknek mélyen gyökerező egységét. Mindegyik arról szól, hogyan alkotta meg Isten az ő népét, hogyan oltalmazta őket, hogyan vezette őket különleges rendeltetésük felé. Ezeknek a könyveknek fő tárgya Isten szövetségekötése Izraellel, vagyis az a szerződés, amit az élő Isten kötött az általa kiválasztott néppel, amelyet az ő hűsége éltet.

Mind a keresztények mind a zsidók számára a Pentateuchus kiváltságos helyet foglal el a Biblia könyvei között. Mindkettőjük számára ez annak a *hitvallás*-nak könyve, amelyre Izrael épül. Egyikük sem tagadja ezt a hitet, de a szempontok, ahogyan nézik, különböznek. A judaizmus a jogi szempontokra veti a hangsúlyt, s a judaizmus valóban úgy jelenik meg, mint a feltétlen engedelmesség az isteni akarattal szemben, úgy, amint az a Thorában kifejezésre jut. Mi keresztények ezzel szemben a történetre figyelünk, amit ezek a könyvek elbeszélnek. Isten népe kialakulásának egyik sorsdöntő szakaszát fedezzük fel benne, amelynél semmiképpen sem rekedhetünk meg, de amelyet ismernünk és vállalnunk kell ahhoz, hogy folytatni tudjuk a beteljesedésig. A mi számunkra ezek a könyvek tehát nem egy nemzeti történet folklorisztikus kezdetét jelentik, hanem az új emberiség kezdő szakaszairól beszélnek.

Nem csodálkozhatunk rajta, hogy a liturgia a jogi természetű könyvekből, a *Leviticus*-ból és a *Numeri*-ből csak kevés szöveget alkalmaz. Ellenben élénk tárja Izrael történetének lényeges mozzanatait.

A *Genezis* nemcsak a Biblia első könyve, hanem a keletkezések könyve is, elmondja az Isten népének és a világnak keletkezését.

Igazában nem beszélhetünk az Isten népéről, csak Izrael törzseinek Kánaán földjére való bevezetése után. De ennek a népnek őstörténete is van. Izrael mindig vallotta, hogy igazi eredete, hitének keletkezése, életének nagy őseire megy vissza, a pátriárkákra, Ábrahámra, Izsákra, Jákobra és ennek tizenkét fiára. A Biblia Istene, Jézus Krisztus Istene nem a

filozófusok agyából hajdanában kipattant Isten, hanem Isten, aki kinyilatkoztatta magát Ábrahámnak, Izsáknak, Jákobnak, aki szövetséget kötött velük, aki ígéreteket tett nekik... Isten népének ez az őstörténete, amely már a hit kalandja, azoké az embereké, akik mindent rátettek a Szóra, egyúttal az Isten beleavatkozásainak is története, amelyekben megmutatja az embereknek, hogy kicsoda Ő, ki akár lenni Ő az ő számukra.

A Genézis könyve mégsem kezdődik mindjárt a pátriárák történetével. Az első tizenegy fejezet nagy vonásokban a világ történelmének freskóját mutatja be, a kezdettől Ábrahámig. Ezek adják az üdvösség történetének aláfestését. Két különböző, a teremtést elbeszélő kép után az első emberek életére és a civilizáció kezdetére vonatkozó hagyományok következnek, a vízözön, a föld újra benépesítése és az emberiség szétszóródása. Ez az őstörténet már az Isten irgalmas szeretetének és az ember bűnének története. Ne akarjunk azonban ezekben a fejezetekben a szó modern értelmében vett történeti okmányokat látni. A Genézis szerzői bizonyos értelemben kevesebbet tudtak a világ keletkezéséről, az ember és a műveltség kezdetéről, mint mi. Egyébként sem volt az a szándékuk, hogy addig ki nem adott okmányok alapján tanítást adjanak nekünk a messze múltba vesző eredetünkről. Nem annyira az emberiség múltját akarták ők elbeszélni, mint inkább kibogozni jelenét, és a messze mélységek feltárása során fellebbenteni a fátyolt az embernek az Istenhez való viszonyáról. Méginkább azonban hitvallások ezek a fejezetek, az Isten abszolút felségében való hitnek kifejezői, aki kezdete és végpontja minden valóságnak; hitvallása az Isten szeretetének és türelmének, aki megteremtette az embert, hogy társává tegye őt, újra és újra felújítja vele a kapcsolatot hűtlenkedései és hitetlenkedése ellenére.

Az *Exodus*, mint neve is mutatja, a zsidóknak Egyiptomból való menekülésszerű kivonulását mondja el. Sokakban, akik a háborús események során menekülni kényszerültek, ez a szó fájdalmas emlékeket idéz fel. (Emlékezzünk az „Exodus” c. könyvre és filmre!) Izrael számára ellenkezőleg, az exodus a győzelemmel és örömmel egyértelmű. Ez az a teremtő esemény, amely Izraelt az Isten népévé tette. Ez lett egész létének, népi és nemzeti életének középpontja. A hagyomány hozzá kapcsolja Izrael lényeges intézményeit, mind polgári, mind vallási és tanításbeli vonalon.

Az Exodus mindenekelőtt egy népnek felszabadulása, bámulatos, soha nem hallott csodálatos megmenekülése az egyiptomiak elnyomásából. Ez az Istennel való találkozás ideje is. Isten akkor nyilatkoztatta ki magát, mint ígéreteihez hűséges Isten, aki felel a szolgaságba vetett emberek kiáltására (2,23-25), pártfogásába veszi a gyengéket, oda áll annak a népnek oldalára, amelyet magának kiválasztott, megbocsát a bűnös és makacskodó népnek, megjelenik körében közvetítő prófétája, Mózes által (33,7-11; 34,29-35), és a kultusz-ténykedésekben, amiket Áron pap végez a törvényes szentélyben (25,8; 40,34-35). Az Exodus Istene végül a Sinai Szövetség Istene, aki hűségre kötelezi magát, de ennek fejében viszonzásul teljes hűséget kíván.

Az Exodus a *próbatétel* ideje is, a pusztában való hosszú fárasztó vándorlásé, amely mindig újra és újra belesüllyed a hitetlenkedés futóhomokjába. Minden lelki vállalkozás ugyanilyen úton jár. Az Exodus egyes szakaszai úgy jelenhetnek meg előttünk, mint az egyház, sőt mindenegyes keresztény útja a cél felé, ahová az Isten vezet titokzatos módon.

A mi számunkra a Húsvét nem egyszerűen nemzeti ünnep, amely a Vörös tengeren való átkelést idézi, az elnyomásból a szabadságba, az Isten szolgálatába vezető utat. A halálból az életbe való átmenetelével Krisztus új és végérvényes értelmet adott a húsvétnek.

A Pentateuchus ötödik könyve a *Deuteronomium* (vagy „másod-törvény”), különbözik az előzőktől buzdító, meleg stílusával, részben új szókinccsel s azzal is, hogy nagy helyet foglalnak el benne a beszédek, az Isten szeretetének nyomatékos hangsúlyozása és Izrael kiválasztása. Olvasása bizonyos értelemben könnyebb, bár szerkezete bonyolult, a történeti visszaemlékezéseket rendelkezésekkel, ígéretekkel, fenyegetésekkel, áldásokkal és átkokkal váltogatja. Azt mondta valaki, hogy a Deuteronomium régi katedrálisainkat juttatja eszünkbe,

ahol a boltívek tudósan művészi technikával kapcsolódnak egymáshoz. De miként ezekben a legszebb retablók sokszor az oldalkápolnáknak találhatók, ugyanígy a Deuteronomium legszebb részei sem azok, amiket törvény-kódexnek szokás nevezni (12,1-26,16), hanem az ezeket körülfogó beszédek.

Napjainkban ez a könyv megdöbbentő módon időszerű lett. Az egyház mai helyzete nagyon emlékeztet Izrael helyzetére a Krisztus előtti VIII. században, amikor a Thorának ezt az utolsó könyvét összeállították. Izrael akkor átélte azt, amit ma az azonosság krízisének nevezünk. Beleékelve a nagy birodalmak közé, megbűvölve az őt környező káprázatos pogány civilizációktól, Izrael kísértésben volt, hogy úgy éljen, mint a többi hatalmas, sokkal fejlettebb népek, s elfogadja isteneiket s szokásaikat. A kérdés, amit a Deuteronomium a VIII. század zsidóságának feltesz, így hangzik: „Izrael, mit mondasz magadról?” Hogy segítséget nyújtson önmagukra találásukhoz, elgondolkoztatja őket a múltjukon. Lehetetlen, hogy a történelem ne töltse el őket megdöbbent csodálkozással, amikor szembe kerülnek a hallatlan csodával, Isten nagy tetteivel, amiket Izrael érdekében végbevitt. Valóban Izrael történetét csak Isten kegyelmi belenyúlásával lehet megmagyarázni, váratlan és meg nem érdemelt kiválasztással Isten részéről. Emberileg ez nem igazolható. Egyetlen alapja az Isten szeretete, aki tökéletes szabadságában azt szereti, akit akar. Amit Izrael végbevitt, Isten kegyelmének a műve. Sőt, amikor Isten a Szövetségre hivatkozik, az indokolás mindig az atyáknak esküvel ígért hűség, amely nem fogyatkozik el a választott nép hálátlanságai és állandó lázongásai ellenére sem. Mindez kegyelem.

Nem ugyanígy vagyunk-e az Egyházzal is? A Deuteronomium szerzőjével nekünk is végig kellene elmélkednünk a magunk történetét, hogy ámuljunk és megdöbbenjünk a legnagyobb csoda láttán, amivel elkerülhetetlenül szembetaláljuk magunkat: ez Jézus Krisztus, a Megváltó. Amint nagyszerűen írja Karl Barth: „Ő túlhaladva minden mértéket, «a rendkívüli», Aki azt az embert, aki Őt megismeri, énjének legmélyéig fel tudja forgatni, teljesen és végérvényesen meg tudja döbbsenteni”.

A történeti könyvek

Józsue könyve – Bírák könyve – Rut könyve – Királyok könyvei – Krónikák könyvei – Ezdrás könyve – Nehemiás könyve – Tóbiás könyve – Judit könyve – Eszter könyve – Makkabeusok könyvei

A történeti könyvekből vett olvasmányok a vasárnapok liturgiájában viszonylag igen kisszámúak, s általában rövidek. Ha idézik is Izrael történetének néhány lényeges mozzanatát, leginkább Dávid nagy tetteit, nem elegendőek ahhoz, hogy csak felszínesen is megismertessenek bennünket a történelemmel, amely ezer évnél hosszabb időre nyúlt, nagyon mozgalmas, sokszor tragikus is volt.

Mindazonáltal ezek az olvasmányok rendkívül értékesek számunkra több szempontból is. Eszünkbe juttatják, hogy Isten először nem szóban nyilatkoztatta ki magát, hanem magukban a történeti eseményekben. Ilyen módon Izrael története maga hordozója a kinyilatkoztatásnak, nélküle nem ismernénk Jézus Krisztus Istenét. Ugyanakkor ez a történelem prófétai távlatokat tár elénk. Olyan nép történelme ez, amely útban van a jövő felé, amit Isten jelölt ki számára, és ez nem egyéb, mint Isten királyságának helyreállítása az egész történelem és az egész teremtés fölött. Biztos, hogy ennek a történelemnek sok vargabetűje van, sőt emberi szempontból nézve egyenesen kudarcnak is lehetne nevezni. De ha tragikus, elsősorban nem a vissza-visszatérő nemzeti katasztrófák miatt az, hanem, mert egy hűtlenségnek története, elfelejtése annak az iránymutatásnak, amit Isten adott az ő népének. Mégis éppen a kudarcok révén, a fogságban, az elhurcolásban ébred Izrael egyre jobban kiválasztottsága tudatára, és bizonyosodik meg egyre jobban Isten ígéreteiről, mert mint Szent Pál mondja: ha minden ember hazug is, Isten hűséges marad.

Így tehát, miként E. Jacob, ennek a történelemnek egyik legjobb ismerője írja, „többről van itt szó, mint a múlt eseményeinek összegyűjtéséről, több ez, mint nagy személyiségek hatalmas és időtlen «felvonulási területe» (P. Claudel). Az Ószövetség vándorút története, sajátos jellege ellenére is alkalmas arra, hogy emlékeztessen, hogy a történelemnek van értelme, mert azt nem a végzet vak erői irányítják, hanem a fölséges és bölcs Úr.”

Költői könyvek és bölcsességi könyvek

Jób könyve – Zsoltárok könyve – Példabeszédek könyve – Énekek éneke – Bölcsesség könyve – Sirák fia könyve

Az Evangélium mellett Izrael „bölcsessége” menthetetlenül elhalványul. Kétségtelenül ez az oka annak, hogy a bölcsességi könyvek, sőt a költői könyvek is (az Énekek Éneke kivételével) a kevésbé olvasottak közé tartoznak és a Vasárnapi Biblia is csak néhány rövid olvasmányt hoz belőlük.

Mindazonáltal még ma sem lehet Izrael bölcséinek kutató munkáját megindultság nélkül nézni. Kétségtelen, hogy a Példabeszédekben vagy Sirák fia könyvében összegyűjtött bölcsesség életszabályai nem képviselnek túlságosan magas eszményt, és ma könnyen „nyárspolgári” erkölcsnek minősítenénk. Noha őszinte jámborságról tesz bizonyosságot és nyilvánvaló tisztelettel a Törvénnyel szemben, alig mutat valamit abból a hősiesség sugallatból, amivel a prófétáknál találkozunk. Mindent figyelembe véve azonban, nem megnyugtató-e tudomásul venni, hogy a Biblia nem veti meg a jóakarátú „közönséges” embereket, azokat, akik nem tudnak a hősiesség magaslatain élni, de becsületesen törekszenek szépen élni, és jól vezetni házuk népét?

Izrael bölcsességi irodalma egyébként nem korlátozódik erre a kissé lapos erkölcsstanra. Egyenesen meglepő, hogy milyen gazdag változatosságot mutat. A Példabeszédek mellett ott találjuk a Prédikátort, az egész Biblia legtitokzatosabb könyvét. Szerzője egyenesen kiábrándult emberként jelenik meg előttünk – „minden csak hiúság és szélkergetés” – majdnem szkeptikus. Nem kételkedik Isten létezésében, de úgy látszik, mintha nem hinne abban, hogy Isten törődik az emberekkel. Hogyan kerülhetett egy ilyen könyv a Bibliába? Ha ott helyet kapott, talán azért van, hogy megtanuljuk: hitünknek át kell mennie egy tisztító próbán, amit – ha nem is a kétely, de – a világra vetett nyílt tekintet jelent. A bölcsesség sugalmazza „Jób” szerzőjét is. Őt a rossz problémája foglalkoztatja. A hagyományos, biztonságosnak látszó megoldás, hogy a szenvedés mindig és szinte automatikusan követi az elkövetett hibát, és erőssége mindig arányban van annak súlyosságával, szerinte ellene mond a tapasztalatnak, ezért gyökerében támadja és kétségbeesetten keres más „megoldást”. Erőfeszítése nem jár sikerrel. Mindazonáltal eljut annak megsejtéséhez, hogy a szenvedés misztérium, amelynek titka Istennél van. Jób könyve segélykiáltás Jézus Krisztus kinyilatkoztatása után.

A Bölcsesség könyve a Biblia (ószövetségi) legfiatalabb könyve, elűt az előzőktől. Ez az Ószövetség egyetlen könyve, amely hellenista befolyást áruel. A Bölcsesség, anélkül, hogy megszűnnék héber lenni, göröggé lesz, és ezzel megnyitja az utat a misszió számára.

Végül, de nem utolsó sorban, a „bölcsek” elmékedéseiket nem korlátozzák csak az emberre, annak magatartására és a mindenségben betöltött helyére. Azt is kérdezik, honnan jöhetett ez a bölcsesség, amely egyszerre jelent meg az emberek között és a teremtésben. Ez az eszmékedés egyeseket arra indított, hogy a bölcsességnek „transzcendentális” eredetet tulajdonítsanak, sőt, hogy azt mint a teremtést irányító mintegy isteni személyt, Isten valódi képét mutassák be. Ez ekkor még csak sejtés volt, de az apostolok, elsősorban Szent Pál fogsági leveleiben és Szent János eljutottak oda, hogy Jézus Krisztusban felismerték a személyes Bölcsességet.

Így, ha Izrael bölcséinek elmékedései a kezdet kezdetén nagyon alacsony szinten mozgóknak látszottak is, észrevehetjük, hogy egyeseknél meglepő gazdagodás következett be. Bizonyos értelemben túlnőnek a próféták üzenetén. Nélkülük az első keresztények semmit sem tudtak volna fölfogni a Szentháromság titkából, és nem tudták volna azt megfogalmazni.

Izrael prófétái

Izajás könyve – Jeremiás könyve – Siralmak könyve – Bárúk könyve – Ezekiel könyve – Dániel könyve – A kis próféták: Ozeás – Joel – Ámosz – Abdiás – Jónás – Mikeás – Náhúm – Habakuk – Szofonias – Aggeus – Zakariás könyvei

Nevük az egész bibliai irodalmat áthatja, és könyveik ma is izgalmasak. Mindegyikük egyéniség, mindegyiknek megvan a bőséges mondanivalója, mindegyiknek megvan a maga küldetése. Ugyanazok a témák foglalkoztatják őket, de különböző módon aknázzák ki azokat. Felülemelkedve a különbözőségeken, a közös hivatásban találkoznak: ők az ó, a régi szövetség prófétái.

Kicsoda a próféta? Ha csak egy kicsit is otthonosak vagyunk a Bibliában, észre kell vennünk, hogy a próféta nem olyan valaki, aki előre mondja a jövődőt, nem Nostradamus őse, hanem szócsöve valakinek, magának az Istennek. A próféta a Szó embere, akin átmege az üzenet, akit Isten lefoglalt magának. A próféta misztikus, népszónok, költő egy személyben.

A misztikus

Minden prófétai hivatás elején egy kifejezhetetlen találkozás áll az ember és Istene között. Ezt a szemtől-szemben-állást a Láthatatlannal mindegyik sugalmazott a maga mindennapi életének képeivel írja le: Ozeásnál az eljegyzés kalandja szerepel, a hűséges férj, Izajásnál egy királyi kihallgatás stb. Valamennyien felfogták ennek az isteni hívásnak erejét, mindegyik tudja, hogy egy olyan kalandba került bele, amely sodorja önmaga teljes átadásáig: „Rászedtél Jahve, rá vagyok szedve! Erősebb voltál nálam és legyőztél” kiált föl Jeremiás egy reménytelenül sötét pillanatában (20,7).

A próféta tevékenysége az Istennel való hosszú, bensőséges kapcsolatból források. Mélyen belesodródva kora történetének hullámverésébe, érdekek, szenvedélyek, politika nem ingatják meg. Az ő megvilágosítója a hit, szenvedélye az Isten keresése. Megy előre a jövő felé, ahol az ember majd megtalálja létének teljes kibontakoztatását abban a mérhetetlen nagyságban, amit egyedül az Isten tud neki megadni.

A népszónok

A próféta másokkal is meg akarja osztani az őt magát eltöltő bizonyosságot. A történelemnek a hittől megvilágított látását másokkal is közölnie kell. Nem magányos misztikus ő, nem cellába zárt szemlélődő szerzetes. Hivatása van, amit teljesítenie kell, prófétája a népnek. Mint Isten szócsövének hirdetni kell az üzenetet, amelynek hordozója, akár alkalmas, akár alkalmatlan. Üldözés, fenyegetések, cselszövések nem akadályozhatják meg abban, hogy beszéljen. Jeremiás beismeri: „Olyan, mintha tűz emésztené bensőmet, csontjaimig égetve. Kifáradtam, nem tudom elviselni” (20,9).

A próféta arra termett, hogy a tömeghez szóljon. Végigmegy a város utcáin vagy a vidék útjain, viselkedésével magára vonja a figyelmet vagy szóba elegyedik az emberekkel. Az összetoborzódott kíváncsi hallgatóság közepette azután előáll súlyos bírálatával vagy kihirdet egy rövid jóslatot, amit tömören úgy fogalmaz meg, hogy belevésődjék az emberek emlékezetébe, és alkalmas legyen arra, hogy szájról szájra adják.

A próféták az emberi életet egészében nézik. A vallási vonatkozások nem választhatók el a politikaiaktól és a társadalmi megnyilatkozásoktól. Olyan világot akar kialakítani, amelyben az ember megtalálhatja egészen önmagát. Ennek érdekében nem vonakodik királyokhoz és előkelőkhöz szólani, ostromozni a gazdagokat és a megvásárolható tisztviselőket, felfedni a nemzetközi kapcsolatokban jelentkező csalárdságokat. A próféták beszédei jobban

hasonlíthatnak a történelem nagy népvezéreinek beszédeihez, mint egyes igehirdetők jámbor prédikációihoz.

A költő

A reá súlyosodó üzenetet a próféta képtelen az elvont fogalmak nyelvén kifejezni. Nem talál szavakat. A helyzet rákényszeríti, hogy költővé legyen. Történekek és dolgok nagy erővel visszhangoznak benne. Egyik kép a másikat követi, s a mindennapi élet valóságai lesznek a ruha, amelybe gondolatai öltöznek. Jeremiás látja a virágzó mandulát, azt a fát, amit a héberek „virrasztó”-nak hívnak, és a próféta így fejezi ki gondolatát: „Igen, virraszt az Isten” (Jer 1,11-12). A Második-Izajás a kiszáradt sivatag és az öntözött földek buja termékenysége ellentétéről beszél, hogy felélessze az új tavasz reményét.

El kell ismernünk, hogy a héber nyelv a próféták számára csodálatos hangszer volt, és ők értettek hozzá, hogy néha egész csodálatosan játsszanak ezen a hangszeren, amelynek dallamát fordításaink igazában sohasem tudják visszaadni.

A Biblia negyvennél több prófétát említ, de közülük csak tizenhat hagyott hátra írásos emléket. Szokás megkülönböztetni négy „nagy” prófétát és tizenkét „kis” prófétát. A nagy próféták közül bemutatunk hármat, Izajást, Jeremiást és Ezekielét. Az ő üzenetük többször felhangzik a liturgiában.

Izajás könyve

Tehetségének páratlan gazdagsága, képzelőerejének szédületes nagysága, beszédének lendületes ereje, elvitathatatlanul Izajást teszi meg Izrael prófétáinak fejedelmévé. Kívüle egy próféta sem elemelte olyan mélyen korát. Egyik sem tudott annyi tanítványt nevelni. Három évszázaddal halála után „prófétai iskolája” még mindig elevenen élt. Az ő neve alatt jutottak el hozzánk azok a könyvek, amelyek erősen különböznek egymástól távlataikban, keletkezési idejükben, stílusukban, de amelyek együttesen alkotják azt, amit „Izajás könyvé”-nek nevezünk. Ezt az együttest részekre bontani annyit is jelent, mint felkészülni a részek sajátos mondanivalójának meghallására.

Izajás prófétai szózata (1-30. feje.)

A Kr. e. VIII. században vagyunk. Ebben az időben Juda kicsike királyság, beékelődve két kolosszus, a hatalma tetőpontján álló AsszírIA és Egyiptom közé. Mint szomszédai, Juda is AsszírIA hatalmi körének behatása alá kerül, de ez súlyos igaként nehezedik reá. A jövő sötét: „Jeruzsálem elbukik és Juda összeomlik” (3,8). A gazdasági helyzet katasztrofális. A társadalomban a felkapaszkodottak arcátlanul terpeszkednek, és eltiporják a szegényeket. Ilyen viszonyok között, pontosan 740-ben, Osias király halálának évében hallja egy jeruzsálemi arisztokrata a templomban Isten hívását. A próféta maga beszél el meghívását, és ez egyike az egész Biblia legsajátságosabb lapjainak (6,1-13). Egy kicsit megborzongató is, mert Izajás Istene mindjárt az elején a „Király”, a „Szent”, az „Erős”, akinek hatalma félelmetes, és aki könyörtelenül megtorolja az ember bűneit. Izajás felel Isten hívására. Ettől a pillanattól kezdve hallatja szavát, és részt vesz a politikai és társadalmi életben. Küldetése ugyanis, mint a többi prófétáé is, bizonyos értelemben kezdettől fogva politikai és társadalmi jellegű. Prófétai üzenetét mégis egy a hitet sürgető kiáltásban foglalhatnánk össze: „Bízzatok az Úrban örökkön-örökké, az Úrban, az erős Istenben” (26,4). Hogyan egyesül nála ez a két szempont, amelyeket mi hajlandók volnánk egymástól elválasztani?

Izajás számára Juda nem olyan királyság, mint a többi: népe a választott nép, és királyainak az Isten megbízottaiként kellene uralkodniuk, nem törekedve egyébre, minthogy uralomra juttassák az igazságot és a békét. Ha Juda valóban hinné, hogy Isten a királya, hogy Ő az egyetlen igaz Isten, a világ egyetlen teremtője, a történelem ura, aki „füttyent” az asszír

seregnek, mint ahogyan az ember füttyent kutyájának, aki úgy használja föl Szennacheribot, mint ahogyan a favágó megmarkolja fejszójét, vajon kételkedhetnék-e még jövőjében? Azzal törődnék-e, hogy függetlenségét biztosítsa azáltal, hogy hiábavaló szövetségeket köt, neveltséges fegyverkezésekkel készülődik és a diplomáciában bizakodik? Törekedjék Juda arra, hogy mindenben megtegye az Isten akaratát, és Istennek lesz gondja reá! A semlegesség és a leszerelés, amit Izaiás sürget, nem más, mint a hit kockázata.

Izajás csakhamar megérti, hogy felhívását nem hallgatták meg, Juda nem hajlandó vállalni a kockázatot. Mélységes reménytelenségbe hullik népe jövője miatt, megjövendőli, hogy politikai ostobaságai visszaütnek rá. Assíria gyökerestől ki fogja irtani. Mégsem esik kétségbe. Rendületlenül bízik az Isten hűségében, és hirdeti, hogy a hűséges maradékból Isten új népet fog támasztani, s ezt egy új Dávid vezeti majd igazságban: „A maradék megtér, Jákob maradéka az erős Istenhez” (10,21). Sőt a próféta a messzeségben már látja a békének és boldogságnak csodálatos korszakát: „Az Úr Isten letörli a könnyeket minden arcról” (25,8). A pogány népek is részesei lesznek az Isten országának.

Izajás szavai sok, ma újra nagyon időszerű kérdést vetnek föl: Az evangélium üzenete, a hitre való felszólítás vajon csak az egyéneknek szól-e, vagy át kell mennie a politikai és társadalmi életbe is? Az élő Istenbe vetett hit összeegyeztethető-e bármilyen politikai rendszerrel, akármilyen társadalmi berendezkedéssel? Biztos, hogy államaink nem teokráciák többé, és nem hivatkozhatnak semmiféle isteni ígéretre. Izrael esete egyedülálló a történelemben, következésképp mindenfajta átvitel kényes. Az Evangélium Istene azonban aligha kevésbé igényes, mint Izajás Istene. Jézus Krisztus Istene, akárcsak Izajásé, nem foglalt-e állást egyszer és mindenkorra a kicsinyek mellett, szemben a nagyokkal, a gyengék mellett, szemben az erősekkel?

A Vigasztalás könyve (40-55. fejelet)

Majdnem két évszázad telt el. Izrael fogságban van Babilonban. S íme, Izajásnak egy késői tanítványa népéhez fordul, hogy megvigasztalja, hirdesse megpróbáltatásainak végét, felélessze benne a reményt: „Vigasztalódjál meg, vigasztalódjál meg én népem, úgymond a ti Istenetek... Kialtsátok neki, hogy véget ért szolgálata, bocsánatot nyert gonoszsága” (40,1). A vigasztalás üzenete az öröme is: „Jeruzsálem, őreid mindnyájan ujjonganak, mert szemtől szembe látják majd, amikor az Úr hazahozza Siont” (52,8). A próféta egy új exodust hirdet, sokkal csodálatosabbat az elsőnél. Isten egészen a nulláig megy vissza a méltatlan néppel: „Ne gondoljatok a múltra és a régi dolgokat ne nézzétek. Íme én újat cselekszem” (43,18-19).

Az Isten útjai nem a mi útjaink. Isten Cyrus által valósítja meg terveit. Cyrus pogány és mégis hívja őt az Isten: „Én mondom Cyrusnak: «Pásztorom vagy, és akaratomat mindenben teljesíted»” (44,28). Még inkább mint Izajás szózataiban, Isten úgy nyilatkoztatja ki magát, mint a történelem abszolút ura. „Íme, olyanok a nemzetek, mint a vízcsepp a vödrön, és annyit számítanak, mint a porszem a mérlegen” (40,15) Valóban úgy van, mint valaki mondotta, „a második Izajás Isten planetáris politikáját hirdeti és elemzi”. Ebben a könyvben válik világossá teljes tisztaságában Istennek az a terve, hogy a választott nép közvetítésével minden néppel irgalmasságot akar gyakorolni. Izrael hivatása itt egyetemes beállítottságában mutatkozik meg.

Végezetül szemben Cyrussal a hódítóval, „akit győzelem követ minden lépésében” (41,1) négy dal, amely a Vigasztalás könyvébe ékelődik, bemutatja „Jahve Szolgájá”-nak titokzatos alakját, aki alázatosságában, szelídségével, sőt kudarcával győzelemre viszi az Isten ügyét (42,1-7; 49,1-9; 50,4-9; 52,1-53,12). Az utolsó, amit néha „Jahve Szolgája szenvedésének evangéliumaiként is emlegetnek, külön figyelmet érdemel. Először fordul elő, hogy egy próféta megsejti a szenvedésnek, sőt magának a halálnak megváltó jelentőségét, és hirdeti, hogy a nemzetek üdvössége a tökéletes kudarcból fakad. Vajon egy meghatározott történeti személyre célzott a próféta? Vitakoznak rajta. Nekünk elég azt tudni, hogy Jézus a szenvedő

Szolga hivatásában önmaga sorsát látta. Sehol jobban, mint itt, észrevehetjük, mennyire igaz, hogy a próféták Jézus Krisztust hirdetik.

A harmadik Izajás (56-66. fej.)

„Izajás könyvé”-nek utolsó fejezetei nagyon kis mértékben nevezhetők homogén egészeknek. Úgy látszik, hogy itt nagyon különböző fajtájú és eredetű prófétai szövegek gyűjteményével van dolgunk. A 60-62. fejezetek távlata azonos a Vigasztalás könyvével. Az új Jeruzsálemről szóló részek az Ószövetség legszebb költeményei közé tartoznak. A szent város Isten dicsőségének ragyogásába öltözik majd, minden nép számára a dicsőség és öröm forrása lesz. Az ujjongó öröme hasonló látomása található a Jelenések könyvének utolsó fejezeteiben is.

Az 56., 58. és 66. fejezetek világa erősen eltérő. Feltételezi a templom újjáépítését. Szó van egy vallás újjáélesztéséről, amely nem ragad bele a formalizmusba. Még inkább szó van azonban a remény fenntartásáról. A jelen közepszerű. A próféta ezt a közepszerűséget az eljövendő dicsőséggel lelkesíti át.

Jeremiás könyve

Szent Lukács beszéli el, hogy mikor Jézus Jeruzsálemhez közeledett, sírt a város fölött: „Bárcsak végre te is meglátnád, mi biztosítja számodra a békességet, mert most még nem látod...” (19,41-44). Jézusnak ezt a fájalmát már Jeremiás is végigszenvedte hat évszázaddal korábban.

Jeremiás átélte Jüda királyságának agóniáját. Előre látta a pusztulást. Sokak felháborodása közepette, vérző szívvel hirdette kortársainak: „Fájdalmam fájalmat kerget, szívem kesereg bensőmben” (8,18). Milyen sokszor szívesebben hallgatott volna, ott hagyta volna rettenetes hivatását, és mint a hamis próféták eget-földet ígért volna ő is: „Azt gondoltam, nem törődöm Vele. Nem beszélek többé az Ő nevében. De ilyenkor, mintha tűz gyült volna ki szívemben, csak úgy égett tőle a csontom, s én elaléltam, nem tudtam elviselni” (20, 9). Ellenkezett, mégis beszélt. De nem hallgattak rá. Kortársai, azt gondolva, hogy a templom – talán valami varázslatos módon – biztos védelmet nyújt nekik minden fenyegető veszedelemmel szemben, nemcsak nem hallgattak rá, hanem azt is meg akarták akadályozni, hogy beszéljen, és összeesküdtek élete ellen.

Egy rövidke pillanatra Jeremiás is reménykedett, amikor Josias király elindította országában a vallási reformot, amikor Asszíria hirtelen lehanyatlott, egy pillanatra őt is eltöltötte a reménykedés, és lehetségesnek tartotta Izrael királyságának helyreállítását. Josias tragikus halála után azonban ment minden a régiben. A nép visszatért bálványaihoz és külsőséges vallásosságához. Ettől kezdve, mint tehetetlen szemtanú, Jeremiás végignézte a királyság szétbomlását, Jeruzsálem elfoglalását és lakóinak elhurcolását.

Mindazonáltal, Jeremiás a legreménytelenebb helyzetekben is a reményt éleszti népében, hirdeti az elhurcoltaknak Babilon kikerülhetetlen összeomlását. Jelképül, annak zálogául, hogy a száműzöttek visszatérnek majd országukba, szántóföldet vásárol. Végül Isten nevében meghirdeti a megpróbáltatás idejének elmúltával a szövetség megújítását: „Íme napok jönnek, és én új szövetségre lépek Izrael házával és Jüda házával... Bensejükbe adom majd törvényemet, és beleírom szívükbe. Én Istenükké leszek, ők pedig az én népemmé lesznek” (31,31-34). Ekkor ő is ujjongó öröme ad kifejezést. Jeremiás nemcsak a fájdalom prófétája. A reménység embere is volt ő, mindennel szemben és mindenek ellenére. Egy zsidó író szavait használva „az ő öröme a holnap öröme, azé a holnapé, amit ő sohasem ismert, amelynek nem látta hajnalát, amelyről csak azt tudta, hogy a koromsötét éjszakában fel kell tűnnie, mert éjfél már elmúlt”.

Jeremiás könyve hosszú és nehéz, de talán egyike a legmegindítóbbaknak. Bemutatja nekünk a legemberibb prófétát, aki legközelebb áll hozzánk, az Ószövetség legevangéliumibb alakját. Ma is van hozzánk szava. Sürget, hogy hagyjuk el a külsőséges vallásosságot és állítsuk helyébe a szív vallásosságát.

Ezekiel könyve

Ezekiel fiatalabb Jeremiásnál, de mint az, ő is tanúja volt Juda királysága haláltusájának. Mint Jeremiás ő is korholta népének tévedéseit, erkölcsi romlását, főként pedig bálványimádását. Ő is sürgette a szív vallásosságát, hirdette az új szövetséget, és erőteljesen hangsúlyozta a nép mindenegybes tagjának személyes felelősségét. Jeremiás Jeruzsálem pusztulása (587) után lelépett a történelem színpadáról, Ezekiel szerepe igazában akkor kezdődött. A fogságban, a számkivetettek között él, erősíti és tanítja őket, hogy a megpróbáltatásokat az engesztelés szellemében viseljék el, határozottan irányítja őket a jövő felé. Szereplését látva, eszünkbe jut a második Izajás. Mint ez, Ezekiel is hirdeti Izrael visszaállítását, megjövendöli az időt, amikor Isten uralkodik majd népe fölött, ő maga lesz majd pásztoruk.

Mégis mennyire más Ezekiel, mint akár Jeremiás, akár a második Izaiás. A nyugati ember zavarba jön, mert ő egyszemélyben látnok, vizionárius és a törvényesség sürgetője, legalista. Két fogalom, amelyek a mi szemünkben kizárni látszanak egymást. Látnok ő, mégpedig szédületesen hatalmas képzelőerővel. Könyve túlnyomó részben nem egyéb, mint látomások sorozata. Ezek egyike-másika erősen szokatlan, mint például az, amelyben meghívását írja le, vagy az, amelyben a templom helyreállítását látja, egy teljesen eszményi templomot, olyant, amely sohasem épült meg, vannak, amelyek nagyszerűségükben lenyűgözőek, mint például a csontmezőről, a kiszáradt, életre kelő csontokról szóló, amely a nép feltámadásának szimbóluma. Ezekkel a látomásokkal Ezekiel szimbólumok egész világát alkotja meg, amelyből szívesen merítenek a Jézus eljövetelét közvetlenül megelőző századok apokalipsziseinek szerzői, sőt maga Szent János, a Titkos Jelenések szerzője is kapott belőle ihletést. Ezekiel azonban nemcsak látomásokban fejezi ki magát, szívesen használja a példabeszédek és allegóriákat is. Ezek némelyike meglehetősen hosszú (Ezekiel terjengős leírásaiban), nem egy közülük megrendítő. A liturgia néhányat bemutat a legszebbek közül.

Ezekiel a látomások embere, de ugyanannyira a törvényé is. Mint pap igen nagy jelentőséget tulajdonít a rituális tisztaság előírásainak, a kultusznak, a liturgikus törvényeknek. Az ő törekvése ez volt: a nép egész életét befogni az előírások hálójába, amelyek az egész életet, annak minden legkisebb részletét is Isten akaratának vetik alá. Ezáltal Izrael vallásának új irányt adott, amely a fogságból való hazatéréskor lett uralkodóvá. Bizonyos értelemben Ezekiel a judaizmus ősatyja, ő rakta le az alapokat, ő kezdte a nép életét két pólus: a Templom és a Törvény körül újjászervezni.

Újszövetség

Az evangéliumok

Az evangélium Szent Máté szerint

A legújabb liturgikus reformig Szent Máté evangéliumát hallottuk legtöbbször a vasárnapi szentmiséken. Így volt ez – úgy látszik – már a II. század óta. Mindenesetre az egyházatyák ezt az evangéliumot idézik legszívesebben. A kánonban, vagyis az újszövetségi Szentírás könyveinek hivatalos sorrendjében is Máté evangéliuma áll az első helyen. Kétségtelen, hogy bizonyos tekintetben kiemelkedő szerepet játszott.

Mivel érdemelte ki ezt az értékelést? Elsősorban bizonyára azzal, hogy egy apostol nevéhez, Jézus közvetlen tanújához kapcsolódik, és nem egyszerűen tanítványéhoz, mint a Márk és Lukács neve alatt fennmaradt evangéliumok. Ez azonban nem az egyetlen ok. Még a mai olvasót is megkapja világos áttekinthetősége, pedagógiai érzéke, az elbeszélések és beszédek között fennálló észrevehető egyensúly: öt nagy beszéd (6-7. fejj., 10. fejj., 13,1-52; 18. fejj., 24-25. fejj.), amiket elbeszélő részek választanak el egymástól. Az összes evangéliumok közül Máté adja a leghúségesebb, legtisztább képet Jézus tanításáról. Mégis úgy látszik, hogy nem ez a legrégebb. Jelenlegi formájában megtalálható benne majdnem az egész Márk-evangélium, mindössze néhány helyen módosítva azt. A szakemberek között ma erősödik az a nézet, amely végleges megszerkesztését a 80-85., esetleg a 90. évre teszi.

Míg Márk valószínűleg a rómaiaknak, Lukács a görögöknek szánta írását, Máté, aki zsidó volt, a zsidóknak írt. Az evangéliumok közül ez mutatja a legtöbb zsidó jellegzetességet, stílusban, szerkesztés-módjában, érvelésében. Máté meg akarja testvéreit győzni arról, hogy Jézus valóban Izrael várva-várt Messiása. Azt is igyekszik megmutatni, hogy Jézusban valóban beteljesedtek az Írások. Egyik evangélium sem idézi annyiszor az Ószövetséget! Mindazonáltal az Evangélium fő témája az, ami minden megtért zsidónak leginkább szívügye: Izrael drámája.

Máténál Izrael az Isten népe. Jézus küldetése hozzá szólt, mégpedig kizárólagosan (15,24). Jézus Izraelnek hirdeti az Isten országát, azt az országot, amely titokban Jézussal már itt van az emberek között. Izrael azonban nem akarja Jézust elismerni. Az ellenségeskedés az írástudók, farizeusok, a főpapok és Jézus között egyre nő. Maga Jézus is nehezíti helyzetét. Hirdeti, hogy az Izraelnek szánt ország elvétetik tőle, és olyan nép kapja, amely majd gyümölcsöt terem (21,43). A gyilkos szőlőművesekről és a vendégségről szóló példabeszédek jelentik a törést. Ettől kezdve a dráma gyorsan halad a kifejtés felé, s nemsokára el is éri azt a Keresztben.

Máté nem elégszik meg azzal, hogy megjelenítse a drámát, amelynek tanúja volt. Jelentése is foglalkoztatja. Nem jelenti vajon Izrael visszautasítása Isten tervének meghiúsulását? Semmiképpen sem! Máté szerint, Isten az Ő tervében már számolt Izrael elvettetésével. Izrael visszautasítása már meg van írva a szent könyvekben, múltjának vétkeiben (23,34-37). A Kereszt után be is van fejezve Izrael küldetése. Az Isten elhagyja Jeruzsálemet (23,37-39), és a feltámadás a nemzetek üdvösségének idejét nyitja meg. Ez az egyház ideje.

Ez az egyház, az új Izrael, „az igazi Izrael”, állandóan szerepel Máté evangéliumában. Igaz, a szó csak kétszer fordul elő. A drámában azonban, amit Máté megjelenít, nem nehéz kicsinyben észrevenni azt, ami folytatódik az evangélista idejében is. Az írástudók és

farizeusok ellenségeskedése tükrözi a zsinagóga magatartását a fiatal egyházzal szemben. Kétségtelenül ezért általánosítja Máté a Jézussal szemben megnyilvánuló ellenségeskedést. Szerinte a főpapok mind, valamennyi írástudó, az összes farizeusok, az egész nép Jézus ellen fordul, s végül is elérik, hogy halálra adják. Máté észrevehetően elővételezi a 80-90. évek helyzetét Jézus életébe.

Ugyancsak tükrözi az első evangélium a kezdetleges keresztény közösség életét. Azon van, hogy helyet kapjanak azok az elvek, amelyek szerint a fiatal közösségnek élnie kell, annyira, hogy egy protestáns történetíró az Evangéliumban a „fennmaradás igényével szervezkedő közösség okmányát” véli látni. Az apostolokat és tanítványokat „emelni” törekszik. Következtesen elhagyja azokat a megjegyzéseket, amelyekkel Márk megbélyegzi nehézkes észjárásukat és tökéletlenségeiket. Jézus tekintélyét és hatalmát állítja róluk. Az apostolok küldetéséről szóló elbeszélésben egyenesen nem érdektelen átcúsúszást fedezhetünk fel az apostoli idők helyzetéről a Máté-korabeli egyházi állapotokra. Az elbeszélés elején szereplő tanítványok és apostolok átadják helyüket más hittérítő tanítványoknak. Ettől kezdve Jézus tanítványai típusai lesznek a Máté-korabeli közösségben utánuk következőknek. Egy mai szerző egészen Máté vonalára állt rá, amikor a papról szóló könyvének ezt a címet adta: „Papok az apostolok módján”. Ismeretes az is, hogy Máté kiváltságos helyet biztosít az apostolok között Péternek. Egyéb jellegzetes vonásait is említhetnénk, amelyek mutatnák, hogy Máté evangéliumát joggal megilleti az *egyház evangéliuma* elnevezés.

Még több joggal viseli azonban a *Jézus evangéliuma* címet. Máté mindenütt nagy igyekezettel emeli ki Jézus fölségét, emberfölötti nagyságát és hatalmát. Máténál Jézus az Úr. Ez a cím 80-szor szerepel az evangéliumban, míg Márknál csak 18-szor. Megemlíti, hogy a hatalommal működő feltámadt Jézus mindig jelen van egyházában. Máténál Jézus a Krisztus is, a Messiás. Már a nemzetségtáblában ezt a címet adja neki (1,16-18). Mindenekelőtt azonban az Isten Fia Ő (3,17; 8,29; 17,5; 26,63; 27,54 stb.). Röviden kifejezve: Máté félreérthetetlenül, minden kétséget kizárva, megvallja Jézus istenségét.

Az evangélium Szent Márk szerint

Márk rövid, élénk, szemléletes írása inkább teszi ránk a Jézussal való közvetlen kapcsolat benyomását, mint Máté vagy János evangéliuma. Francia szerzők szeretik vele kapcsolatban emlegetni a középkori krónikák, például Joinville Szent Lajosról írt krónikájának frissességét és naivságát. Ugyanaz az egyszerű stílus, érdes és fesztelen, néha kissé ügyetlenkedő, közvetlen hang, az életből ellesett részletek. Így például egyedül Márk említi, hogy Jézus a gazdag ifjúra szegezte tekintetét és megszerette őt (10,21). Az összehasonlítást azonban, ha nem akarunk pontatlanok lenni, nem szabad túlértékelnünk. Márk először Pálnak volt a kísérője, majd Péternek munkatársa, de nem volt közvetlenül Jézus tanítványa. Amit elmond, azt nem ő maga látta vagy hallotta. Az ő szerepe lényegesen szerényebb volt. Ő csak annyit tett, hogy írásba foglalta Péter tanítását, és rendezte azokat a szóbeli vagy írott hagyományokat, amelyek Róma keresztény közösségében forgalomban voltak.

Márk azonban nem volt a hagyomány egyszerű összegyűjtője. Nem is annyira naiv, mint egyesek gondolták. Evangéliuma egyenesen céltudatos feldolgozásra mutat. Ma egyre jobban hajlanak arra, hogy Márkban az igazi teológust ismerjék fel. Valóban, evangéliumát kettős teológiai gondolat látszik mozgatni.

Evangéliumának ezt a címet adhatnánk: „Az Isten Fia epifániája”. Egy különös tény régóta foglalkoztatja a történetírókat és a szentírásmagyarázókat. A második evangéliumban Jézus azt akarja, hogy kiléte, Messiás-volta rejtve maradjon. Sőt meg is tiltja, hogy titkát elhíreszteljék. Hallgatást parancsol a démonoknak, a csodák szereplőinek, a tanítványoknak is. Ezeket a parancsokat mégis áthágták, titkát megsértették. Mivel magyarázható ez a tény? Úgy látszik, mintha Márk ezzel azt akarná sugalmazni, hogy Jézus alakját és tetteit a

„dicsőség” természetesen ragyogta be. A szellemi lények közvetlenül ismerik meg ennek a ragyogásnak eredetét, a jótéteményeiben részesülő emberek azt veszik észre, hogy valami rendkívüli dolog történik szemük láttára. A Jézus parancsolta hallgatás megvalósíthatatlan. Mindenek ellenére ellenállhatatlanul megnyilvánul dicsősége. Jézus misztériumának kinyilatkoztatása azonban majd csak a szenvedésben fog fölragyogni. Közvetlenül a főpap előtt önmagáról tett vallomása után (14,61) mindenki – hatszor egymásután – és egyre nyomatékosabban „a zsidók királyá”-nak mondja. Ez a fokozatosság biztosan szándékolt, és megfelel az ezt a kinyilatkoztatást megelőző hallgatásnak. Az evangéliumnak itt van a csúcspontja.

Márk evangéliumának második témáját, amely szorosan kapcsolódik a megelőzőhöz, így fogalmazhatnánk meg: „A dicsőség útja a kereszt útja”. A dicsőségnek a hallgatást parancsoló tiltások ellenére való ellenállhatatlan megnyilvánulása azt bizonyítja, hogy Jézus győzelmes diadalutát járhatott volna, de Ő a megalázkodás útját választotta, mert így kellett megvalósulnia az emberek üdvösségének. A szenvedés megjövendöléseinek is strukturális szerepük van Márk evangéliumában. Jézus háromszor jelenti be tanítványainak, ünnepélyesen, hogy szenvednie kell (8,31; 9,31; 10,33-34), ugyanígy háromszor, és nem kevésbé ünnepélyesen hirdeti ki az Emberfia dicsőségének megnyilvánulását. A két sor párhuzamos egymással. Látszik, hogy Márk szorosan egybe akarta kapcsolni a két vallomást, Jézus szenvedését és isteni dicsőségét. Mit akarhat ezzel mondani? Azt, hogy az Emberfia „útja” a kereszten át vezet dicsőségének kinyilvánításához, és az Ő sorsa a szenvedő szolgálé, akiről Izaiás jövendölt (53. fej.). Ettől kezdve Jézus hallgatást parancsoló felszólításai is érthetőkké lesznek. Engedelmes meghajlását fejezik ki az isteni üdvösség-terv előtt. Tudja, hogy megdicsőülésének órája csak a kereszt órájával jön el: a Messiásnak szenvednie „kell”, hogy megdicsőüljön. Ezért utasítja vissza ennek a pillanatnak elővételezését.

Márk evangéliuma tehát az Isten Fiának kinyilatkoztatása. Minden ennek a megmutatkozásnak, epifániának irányába mutat. Egyúttal azonban felhívás is az evangélium. Aki találkozni akar az élő Krisztussal, annak ugyanazt az utat kell megjárnia, amit Ő járt. Senkiből sem lesz igazi tanítvány, aki nem fogadja el önmaga számára mesterének sorsát. A keresztet a mi életünkben sem lehet kiiktatni!

Az evangélium Szent Lukács szerint

Lukács evangéliuma nagy vonalakban Mátéét juttatja eszünkbe. Anyaguk nagyrészt ugyanaz, és nagyjából hasonló elrendezésben is szerepel. Nyilvánvaló, hogy Máté és Lukács ugyanazokból a forrásokból merítettek. Megengedhetnénk azonban ezért magunknak, hogy csak felszínesen törődünk a harmadik evangéliummal, és csak azokkal a részekkel foglalkozunk, amelyeknek sem Máténál sem Márk evangéliumában nincsenek párhuzamos helyei? Ezek a szövegek egyébként igen komoly érdeklődésre tartanak számot. A példabeszédek, amelyek Lukácsnak sajátjai, a legszebbek és a legismertebbek, például a tékozló fiú, az irgalmas samaritánus, a farizeus és a vámos, a dúsgazdag és a szegény Lázár. Bevezető része nélkül úgyszólván semmit sem tudnánk sem Jézus sem Keresztelő János gyermekségéről, és Mária nem volna több a számunkra pusztán névvel. A szenvedés elbeszélése, amely néha inkább Jánoséhoz áll közelebb, mint Mátééhoz, több olyan részletet tartalmaz, amelyek egyedül Lukácsnál fordulnak elő. Végezetül, ugyancsak egyedül Lukács említi a feltámadt Krisztus néhány megjelenését, például az emmauszi tanítványok előtt valót.

Nem volna azonban igazunk, ha a harmadik evangéliumból csak azokra az eseményekre és elbeszélésekre akarnánk figyelni, amelyek teljesen újak. Bár a Lukácsnál szereplő események és beszédek gyakran azonosak a Máténál találhatók, azok figyelmes elolvasása jelentős árnyalatokat enged észrevennünk. Így például a „boldogságok” Lukácsnál szereplő

változata több mozzanatban eltér a Máténál szereplőktől. A különbség látszatra néha jelentéktelen. Például, ahol Máté ezt mondja: „Boldogok a lélekben szegények...”. Lukács egyszerűen ezt írja: „Boldogok a szegények...”. Ha azonban ezeket az apró módosításokat egybefoglaljuk, új perspektíva nyílik meg előttünk. Máténál a „boldogságok” egy morális katechézis szolgálatában álltak, és azokat a lelki adottságokat sorolják föl, amelyek utat nyitnak a mennyekországa boldogságához, és pontosan körvonalazzák a boldogság elérésének feltételeit. Lukácsnál egyszerűen azt a lelki magatartást akarták kiemelni, amelyet Jézus igazi tanítványának tanúsítania kell, és amely az evangélista szerint alapvető jelentőségű, nevezetesen: evilág javainak megvetése és az egyedül igazi javakhoz való feltétlen ragaszkodás.

Ezt a magatartást ajánlja Lukács példabeszédeiben is, például az oktalan gazdagról (12,16-21) vagy a dúsgazdagról és a szegény Lázárról szólóban (16,19-31). A szegénységet egyébként Lukács egész evangéliuma folyamán észrevehetően aláhúzni és kiemelni törekszik. Hangsúlyozza például, hogy a tanítványok elhagyták „mindenüket” (5,11; 5,28; 18,22), míg Márk egyszerűen csak azt mondja, hogy elhagyták hajóikat, atyjukat stb. Ugyancsak ismételtlen óvatosságra int a gazdagokat fenyegető veszélyekkel szemben (6,24; 12,13-21; 14,33; 18,9 stb.).

A harmadik evangéliumnak figyelmes összehasonlítása Máté és Márk evangéliumával, ilyen módon Lukács evangéliumának egy lényeges vonását tárja föl, amit a felszínes olvasás nem vesz észre: rendkívüli érdeklődését a szegénység iránt. Kiemelhetnénk azonban teljes joggal egyéb vonásokat is, amelyek igazolják azokat a címeket, amelyekkel a harmadik evangéliumot jellemzik: az üdvösség egyetemességének evangéliuma, Isten ember-szeretetének evangéliuma, az irgalmasság-, az öröm evangéliuma stb.

Azt mondtuk, hogy a harmadik evangélium tervrajza nagy vonásokban azonos a másik két evangéliuméval. Mindazonáltal a figyelmes olvasó több sorrendbeli változtatást, áthelyezést vehet észre. Első pillanatra ezek a módosítások is jelentékteleneknek tűnnek föl, és hajlandók volnánk őket egyszerűen Lukács fokozottabb irodalmi igényességével magyarázni. Ez részben igaz, mert Lukács elbeszélése jobban figyel az összefüggésekre, mint Mátéé.

Az említett magyarázat azonban nem elég. Lukács sorrendbeli áthelyezései elsősorban a teológiai igény követelményei. Igaz, Lukács elgondolása csak akkor tűnik ki, ha az evangélium mellett az azt követő Apostolok Cselekedetei könyvét is figyelembe vesszük. Attól a pillanattól kezdve azonban, hogy észrevettük a két mű egységét, rögtön feltűnik a cél, amit Lukács maga elé tűzött: bemutatni az üdvösség történetét a világ kezdetétől egészen Krisztus újra-eljöveteleig. Lukácsnál ennek a történetnek három szakasza van, amiket pontosan megkülönböztet: az ígéretek ideje, amely Jánosig tartott („a Törvény és a Próféták Jánosig tartottak”, 16,16), azután Krisztus ideje, amely az Ő földreszállásától mennybemeneteléig tartott, és végül az egyház ideje, melynek alapjai a megelőző korszakba nyúlnak, és amelynek teljes kibontakozása a jelenben folyik.

Ebben a történetben Krisztus eljövele jelenti a döntő és lényeges fordulópontot. Egy protestáns szentírásmagyarázó szerint ez „az idő közepe”. Akkor, miként a várakozás idejében, az emberek tekintete erre „az idő közepé”-re irányult, az egyház idejének tartama alatt visszafelé néznek, Krisztusra. Az egyház számára Jézus élete bizonyos értelemben a maga életének példaképe, az összes hívők számára pedig minta. Napról-napra azt kell megvalósítani, amit Jézus megélt és tanított (9, 23), mindaddig, amíg újra el nem jön.

Az evangélium Szent János szerint

Amikor a szinoptikus evangéliumok után Jánoséra térünk át, az az érzésünk, mintha más világba kerültünk volna. Az elbeszélte események nem azonosak, a stílus ugyancsak

különböző, sokkal titokzatosabb, sokkal inkább tanító jellegű, a hang ünnepélyes. Az elgondolás csak lassan, szakaszosan bontakozik ki, ugyanazok a kifejezések térnek vissza újra meg újra, aminek bizonyos egyhangúság a következménye, de az is, amit szinte liturgikus ritmusnak nevezhetnénk.

Amint mondtuk, az elbeszélte események – néhány jellegzetes részlet kivételével – újak. Számuk nem nagy, és nyilvánvalóan szimbolikus jellegük miatt kaptak helyet az elbeszélésben. Néhány évvel ezelőtt egyes szentírásmagyarázók azt gondolták, hogy ebből érvet kovácsolhatnak az elmondott események történetiségének kétségbevonására. Azóta bebizonyították, hogy a negyedik evangéliumban lefektetett hagyomány ugyanúgy megbízható, mint az, amit a szinoptikus evangéliumok hoznak, sőt, néha talán még felül is múlja azokat. Például az időrendi és földrajzi részletekben. János evangéliuma tehát ugyanúgy tanúja a történelem Jézusának, mint az első három evangélium.

Ha azonban nem lehet szimbolizmust és történelmet egymással szembeállítani, ha – miként ezt megállapították – a negyedik evangéliumban a szimbolizmus azonos magukkal az eseményekkel, és magukból a történetekből adódik, akkor meg kell állapítani, hogy János nézőpontja különbözik a szinoptikus evangéliumokétól. Ha János ki is domborítja Jézus emberi vonásait, földi életének valóságát, Márknál, Máténál és Lukácsnál sokkal jobban – és elsősorban –, arra törekszik, hogy Jézus életének eseményeiben a lelki, isteni, dicsőséges vonatkozásokat tárja föl. Joggal állapították meg, hogy bár János nem is említi a Tábor-hegyi megdicsőülést, egész evangéliuma annak fényében fürdik. Ennek megfelelően Jézus életét úgy mutatja be, mint epifániát, az Isten Igéjének kinyilatkoztatását. A test nem tudja eltakarni az Isten Fiának dicsőségét, amely ellenállhatatlanul átragyog Jézus emberségén. Így, amikor a szenvedéstörténetben Jézus elébe megy azoknak, akik elfogatására jönnek, azok meghátrálnak és a földre esnek. Miért? Azért, mert Jézus személyében szemtől-szembe kerültek az Úrral. Két vers világosan mutatja János nézőpontját. A prólógusban ezt írja: „Az Ige testté lett... és mi láttuk az Ő dicsőségét” (1,14), a befejezésben pedig még meg is erősíti ezt: „Mindezek azért írtattak meg, hogy elhigyjétek, hogy Jézusa Krisztus, az Isten Fia” (20,31).

Ennek a dicsőséges nézőpontnak ellenére János evangéliuma feszült drámai jelleget árul el. Jézus élete úgy áll elénk, mint kozmikus méretekben folyó könyörtelen küzdelem, mint kíméletlen párviadal a Világosság és Sötétség, Élet és Halál, az Istenfia és a Világ Fejedelme között. Az egész evangéliumon végig a küzdelem nem lankad, sőt egyre keményebbé válik, hogy azután Jézus elítéltetésében érje el kifejeletét. Ennél a mozzanatnál úgy látszik, mintha a Sötétség elnyelte volna a Világosságot. De pontosan ez az a pillanat, ez az az „óra”, amikor a távlatok hirtelenjében egészen megváltoznak. Paradox módon az elítélt úgy nyilatkozik meg, mint a világ ítélője, a keresztrefeszített, mint a győztes. A halál órája igazában a dicsőség órája.

A negyedik evangélium drámaisága abban is megnyilvánul, ahogyan az ítélet Jézusának eljövételét bemutatja. Már Jézus megjelenése bizonyos megoszlást eredményezett az emberek között, mert döntő módon választaniuk kellett az élet és a halál között. Ítéletük a végső időkből már előre vetítődik a jelenbe, magába a választásba: „Aki hisz benne, az örökké él, de aki nem hisz azt már elítélte” (3,18, 36). Miért van ez így? Azért, mert Jézus, és egyedül Ő az út, az igazság, az élet és a világosság. Az Ószövetség nagy messiási jelképeivel kifejezve, mert Ő a Bárány, aki elveszi a világ bűnét (1,29), az élet kenyere a manna helyett (6,35), a jó Pásztor (10,11) stb. Jézus ellen foglalni állást, elutasítani az Ő követését, valójában annyit jelent, mint elvágni magát az élettől, megmaradni a bűnben, előnyben részesíteni a sötétséget. János szerint az emberek aszerint, hogy Jézussal vagy Ő ellene vannak-e, az életben vagy a halálban vannak. Középút nincs. Az Evangélium hirdetése tehát választó vonalat húz az emberek közé. A jelen döntése pedig az örökkévalóságra érvényes.

Végezetül, a negyedik evangélium a szeretet evangéliuma. Senki sem állította ennyire ragyogásba az Atya szeretetét, mint ez az írás: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte”, sem a Fiú szeretetét övéi iránt: „Mindvégig szerette őket” (13,1), állítja János. Ezzel pedig azt akarja mondani, hogy szeretetében elment a lehetőség legvégső határáig. És még egyet! Egyik evangélium sem viszi vissza az új törvényt oly nyomatékosan a felebaráti szeretet parancsára, mint Jánosé: „Amiként én szerettelek benneteket, ti is szeressétek egymást” (13,34; 15,12).

Az apostolok cselekedetei

Az egyház jelen helyzetét szeretik a változás kríziseként magyarázni. Azt mondják, hogy az egyház keresi a maga helyét egy rohamosan változó világban, és lebontva a múltjából átöröklött és alkalmatlanoknak bizonyult kereteket, törekszik újra értelmezni önmagát. Tegyük föl – ami egyébként nem is elképzelhetetlen –, hogy támadna egy kivételes képességű, karizmatikus ember, akinek sikerülne szerencsésen átsegíteni az egyházat ezen az új szakaszon. Tegyük föl, hogy egy történész, aki egyúttal teológus is, megírná e kor történetét, de nem a tények konkrét részleteit figyelve, hanem mélyebb jelentésüket: megkapnánk az Apostolok Cselekedetei megfelelőjét.

Lukácsnak, amikor evangéliumának ezt a folytatását megírta, semmiesetre sem volt szándéka elbeszélni a tizenkét apostol mindegyikének „cselekedeteit”. Leszámítva Péternek a kezdő egyházban végbevitt néhány tettét, ezekből nem is mond el semmit, és az „Apostolok Cselekedetei” cím, – amely egyébként nem Lukácstól származik – megtévesztő. Szándéka volt azonban beszámolni az Evangélium győzelmes előhaladásáról, Jeruzsálemből, vagyis a zsidó világ középpontjából kiindulóan Rómáig, a pogány világ középpontjáig. Ez az átmenet a zsidó világból a rómaiba, mélyreható válságot idézett elő az ősegyházban, válságot, amely nagyon szemnyitogató lehet abban a világban, amelyben ma élünk. Az evangéliumnak előbb meg kellett szabadulnia a zsidó törvénynek attól a kölöncétől, amely fojtogatta, és eleve elijesztően hatott. Nos, ennek megvalósítása, a mózesi törvény levetése nem ment magától, és valószínűleg Jézus erre vonatkozólag semmiféle közelebbi utasítást nem adott tanítványainak.

Hogyan ment végbe ez a felszabadulás? Lukács szántsándékkal rendkívül tartózkodó, amikor személyek ellentétéről, bizonyos csoportok mesterkedéseiről és ravaszkodásairól, bántó vitákról van szó. (Szent Pál levelei nélkül nagyon keveset sejtenénk ezekből.) Ő csak néhány, különlegesen jellemző mozzanatot örökített meg. Ismételjük, Lukács nem szándékozott történelmet írni a szó teljes értelmében, hanem inkább megadni egy mozgalom kibontakozásának útját, egy történet dinamizmusát. Ezen túlmenően Lukács mindazonáltal kutatta az egyes eseményeket is, Péter, István, Pál kezdeményezéseit, hogy ezek révén megmutassa magának a Szentléleknek tevékenységét. Joggal mondható, hogy a Cselekedetek egész könyvében valójában egyetlen szereplő tevékenykedik, a Szentlélek, vagy még inkább a megdicsőült Úr, aki földi Egyháza révén dolgozik a Szentlélek erejével. Ő az például, aki Pétert arra indítja, hogy szinte akarata ellenére megkeresztelje Kornéliusz századost, egy körülmetéletlen pogányt. Ez az esemény (10. fej.) döntő jelentőségű, ez az a pillanat, amikor a Szentlélek az apostolokat missziós tevékenységre készíti. Mindamellettsősorban Pál volt az, akinek révén a Szentlélek megvalósította az Evangéliumnak útját a pogányokhoz. Lényegében az Apostolok Cselekedetei sem más, mint Pál három missziós útjának elbeszélése egészen római fogságig.

Ilyen volt a Szentlélek munkája az egyház hajnalán. De a Szentlélek Pünkösdkor végleg az egyháznak adatott. Ez minket, mai keresztényeket bizalomra, derűlátásra, sőt bátorságra is indít.

A levelek

A rómaiakhoz írt levél

Pál összes írásai közül a rómaiakhoz írt levél a legjelentősebb. Nem azért, mert a leghosszabb, hanem azért, mert történetileg egyiknek sem volt hozzá fogható befolyása. Egy protestáns teológus egyenesen azt mondta (persze némi túlzással!), hogy az egyház története összeforrt a rómaiakhoz írt levél magyarázatával. Az is jellegzetessége ennek a levélnek, hogy nem látszik időhöz kötöttnek, és inkább tanító jellegű, elméleti. Egy kissé majdnem teológiai összefoglalásnak (summa theologica) hat. Az a benyomásunk, hogy – legalább elsődlegesen – nem helyi válság megoldását akarja célozni (mint a galatákhoz írt levél), sem a fiatal keresztény közösség előterjesztett kérdéseire válaszolni (mint a korintusiakhoz írt első levél). Úgy látszik, mintha Pálnak az lett volna a szándéka, hogy a rómaiakhoz írt levélben egyszerűen újra előveszi a galatákhoz írt levélben kifejtett tanítást, de most részletesebben, nyugodtabban, nem vitatkozva. A galatákhoz írt levelet hasonlíthatnánk a Rhone folyóhoz, mielőtt az a Lac Lémanba (Genfi tó) folyik. A rómaiakhoz írt levél ugyanaz a folyó, amint Genf után méltóságteljesen tova hömpölyög.

Valóban annyira időtlen és helyi problémákon felülemelkedő ez a levél, mint amilyenek látszik? Legalábbis vitatható. 58 (vagy 57) márciusában, amikor Pál Tertiusnak tollbamondta levelét, nem volt-e Róma egyházában igen mélyre nyúló megosztottság, a közösség kettészakadása, ahol az egyik oldalon a pogányságból megtértek álltak, a másikon pedig a zsidóságból megtértek? Nem az volt-e Pálnak a célja, hogy a szembenállókat kölcsönösen egymás elfogadására indítsa, ráeszméltetve őket alapvető egységükre? Több jeltől erre lehet következtetni. Eszerint a levél csúcspontja a 15. fej. 7. verse lenne: „Fogadjátok el tehát egymást, amint Krisztus is elfogadott titeket Isten dicsőségére”. Az előző fejtegetés e gyakorlati következmény megvalósítását célozza.

Bárhogy van is a dolog. Pál szemében minden ember, legyen az zsidó vagy pogány, Isten előtt hajszálpontosan azonos helyzetben van: mindnyájan vétkesek, a bűnnek rabjai. Azt feltételezni, hogy egyesek Isten előtt jobbak, mint a többiek, Pál szemében ostobaság és súlyos tévedés. Az egész emberiség a bűnbe van bezárva, minden ember elidegenedett legbensőbb önmagától. Minden más zavar ennek a gyökeres elidegenülésnek jele és megnyilvánulása. Szent Pál gondolatmenetének igazi kiindulópontja nem a rosszról szerzett tapasztalata, hanem a Keresztről szóló teológiája. Krisztus keresztre nélkül nincs üdvösség, sem zsidók sem görögök számára, bármennyire megyünk is vissza az időben, vissza egészen az első emberig. Az eredeti bűn nem egyéb, mint a kereszttel visszajár, s valójában a megváltás pillanatában tudja az ember igazán lemérni bűnének szörnyű súlyát és annak jelentőségét.

A bűnnek ebből a börtönéből, amely egyúttal a halál börtöne is (aki Isten nélkül él, annak számára a halállal lezárul a látóhatár), az emberek önmaguktól képtelenek kiszabadulni. Sőt – fonák helyzet! – erőfeszítéseik csak oda vezethetnek, hogy még súlyosabbá válik bilincjük. Az ember oldaláról nézve tehát kétségbeejtő, tragikusan reménytelen a helyzet. „Én szerencsétlen ember! Ki szabadít meg e halálra szánt testtől?” (7,24).

Egyetlen remény marad az emberek számára, az, hogy Isten, nem számítva be többé vétkeiket, folytonos lázongásukat, nem szabva előzetes feltételeket, pusztán szeretetből, önmaga jön megszabadításukra. Pontosan ez az a jóhír, amelynek hirdetésére Pál küldetést kapott: „Mindnyájan vétkeztek, és nélkülözik Isten dicsőségét. Kegyelme jóvoltából azonban ingyen történik megigazulásuk” (3,23-24). Egy valami azonban nélkülözhetetlenül szükséges az ember részéről, mégpedig a hit, vagyis az az egyszerű magatartás, amellyel lemondva arról, hogy önmaga erejéből éri el az üdvösséget és életet, egészen átadja magát Istennek.

Hinni, röviden annyit tesz, mint átengedni magunkat Isten megváltó tevékenységének. A bűnös létet ekkor új létezés váltja föl, a félelmet az öröm, a kényszerűséget a szabadság, a reménytelenséget a feltámadás reménye, az önzést a felebarát alázatos szolgálata.

Olyan időben, amikor a keresztények igen sokszor mély szakadékokat éreznek maguk között, nem volna-e helyénvaló, újra figyelmesen végigolvasni a rómaiakhoz írt levelet, hogy megtanuljunk, milyeneknek kellene lennünk egymással szemben!

A korintusiakhoz írt levelek

50-52-ben Pál több mint tizennyolc hónapig tartózkodott Korintusban. Tevékeny és lelkesen buzgó közösséget alapított ott, ma azt mondanánk, „él” – és haladó egyházközséget. Képzeljük el ezt a maroknyi keresztény közösséget, beleállítva egy nagy város, egy óriási, többszázéves lakosú világváros életébe! Korintus, a kikötőváros, a kereskedelmi csomópont, a kozmopolita város, nyitva állt mindenféle vallási, filozófiai és világnézeti megmozdulás előtt. Az erkölcsök bizony nagyon lazák voltak. „Korintusi módon élni”, az ókorban azonos jelentésű volt a kicsapongással. A keresztény közösség kisemberekből toborzódott, akiknek Krisztushoz való térése feltétlenül őszinte volt, de erkölcsök még kevésbé voltak keresztények. Nagy volt bennük a hajlandóság a klikk-szellemre, a pártoskodásra. Nem tették még egészen magukévá Pál tanítását a keresztény szabadságról, és azt néha összetévesztették a szabadossággal. Úgy látszik, egyesek közülük azt képzelték, hogy mióta hívők lettek „minden szabad nekik”. Szerény származásuk ellenére a korintusi keresztények büszkéek voltak tudományukra, vallási felsőbbrendűségükre, telhetetlen mohósággal hasznot akartak húzni többé-kevésbé különködő vallási ténykedéseikből. Adták a „szabadgondolkodót”. Még nem értették meg, hogy az igazi keresztény élet egyetlen biztos, megcáfолhatatlan bizonyítéka, a felebarát alázatos szolgálata, a keresztrefeszített Krisztus példájára.

Röviden szólva, ha a korintusi egyház lendülete, dinamizmusa, nem egyszer büszkeséggel tölthette is el Pált, sok-sok aggódásának, gondjának is oka volt. A korintusiak, mintha az „enfant terrible” (rossz kölyök) szerepét akarták volna vallani a születő egyházban! Köztük és Pál között gyakran feszült is volt a viszony. A szoros, ugyanakkor nehéz kapcsolatokról tanúskodik a két levél, a Pál és a korintusiak között lefolyt jelentős levélváltásnak ránk maradt emlékei.

Az első levél Pál válasza arra a kérdés-sorozatra, amit a korintusi egyházközség felelős vezetői terjesztettek eléje. A kérdések részben az egyházközség belső életére vonatkoznak (az erkölcsök tisztasága, 1 Kor 5,1-13; 6,12-20, házasság és szüzesség 7,1-40, a vallási összejövetel igazgatása és az eukarisztikus ünnepek 11. fejelet, a kharizmák használata 12,1-14,40), részben a pogány világgal való érintkezésre (törvényszékekhez való fellebezés 6,1-11, a bálványoknak áldozott hús, 8-10 fejelet), részben a tanításban nehézséget jelentő pontokat említenek (feltámadás 15. fejelet). Ezek a kérdések ma már részben túlhaladtak, amelyek nem érintenek bennünket, de Pált egyik sem találja készületlenül, és megadja a választ. Nyilván ennek hatása alatt is, a kereszténység mindig alapvetően feladatának érezte: keresni a megoldást minden felmerülő kérdésre. Azt is vegyük észre, hogy ami egyszerű lelkiismereti probléma volt, vagy pusztán liturgikus intézkedés maradhatott volna, hála Pál lángelméjének, lehetőséget nyit számunkra, hogy mélyebb betekintést nyerjünk az igazi szabadságba, a test megszentelésének feladatába, a szeretet elsőbbségébe, a Krisztussal való egységbe stb.

A második levél körülményei sokkal homályosabbak. Kétségtelennek látszik, hogy ez a levél két, esetleg három levél töredékéből jött létre. Ez megmagyarázná a hirtelen hangváltást a 9. és 10. fejelet között. Bármi legyen is azonban a tényállás, a helyzet már nem ugyanaz, mint az első levél megírásakor. Azóta megtámadták Pál tekintélyét, apostoli tisztét leszólták, és ellenségei keményen támadják. Pál is kénytelen viselkedését magyarázni,

intézkedéseit igazolni, apostoli címét visszakövetelni, önmagát védeni, saját magát dicsérni. Pál helyzete kínos lehetett. Mindazonáltal hálásak vagyunk a korintusiaknak, hogy rákényszerítették Pált arra, hogy a mi számunkra kifejtse az apostoli szolgálat követelményeit, annak alapjait (a Szó hatalma, Isten erejében való bizalom), és kinyilatkoztassa számunkra azokat a rendkívüli kegyelmeket, amelyekben őt az Isten részesítette.

Fölöslegesnek látszik ennek a két levélnek időszerűségét nyomatékosabban aláhúzni. „A korintusiakhoz írt levelek – állapította meg valaki találóan – valóban példamutatóan állítják elénk az egyház helyzetét egy olyan világban, ahol elenyésző kisebbség egy hatalmas pogány tömeg közepette. Az egyház olyan mértékben találja meg a maga helyét, és olyan mértékben sugárzik hatása, amilyen mértékben hű marad önmagához, és kész a dialógusra.”

A galatákhoz írt levél

Izgatott-hangú írás, harcos levél, szenvedélyes védekezés! Ilyenféle kifejezésekkel illetik a szentírásmagyarázók a galatákhoz írt levelet. Valóban, Pál egyik más levele sem – ideértve a második korintusi levelet – kelti ennyire a krízis, a zavar benyomását. A gondolatok kergetik, szinte lökdösik egymást, felkiáltások, tiltakozások szakítják meg a beszéd fonalát. Nyilvánvaló, hogy Pál erős felindultságban írta. Mi történhetett?

Második és harmadik útja során Pál nagy sietségben hirdette az evangéliumot Észak-Galáciában, mégpedig nagyon kedvezőtlen körülmények között. Beteg volt, szárnalmas állapotban. Szünetében azonban nem volt hiábavaló. A galaták egészen csodálatosan fogadták, „mint az Isten angyalát” (4,14). Szívvel-lélekkel csüngtek rajta: „Állítom, hogy ha módokban lett volna, szemeteket vájtátok volna ki, s adtátok volna nekem” (4,15). Úgy látszik azonban, hogy a galaták nagyon ingataglelkűek voltak. Alighogy Pál eltávozott tőlük, máris tágranyitott füllel figyeltek a nemtudni honnan jött zsidó származású keresztények híreszteléseire, akik kétségbe vonták Pál tekintélyét és evangéliumát. „Pál evangéliuma – mondták – nem ugyanaz, mint a többi apostolé. Egyébként is, Pál nem igazi apostol, hiszen nem volt tanítványa Jézusnak. Evangéliuma nem teljes, mert nem elég Jézusban hinni. A galatáknak, ha az üdvösséget el akarják érni, körül kell metélniük, és meg kell tartaniok a mózesi törvényt.”

Pál hamarosan értesült minderről. Késedelem nélkül elküldte „gyermekeinek” ezt a szenvedélyes-hangú levelet, hogy önmagát is védje, de méginkább, hogy megvédje evangéliumát. Pál szemmel láthatóan tanácstalan. Nem tudja megérteni, hogyan térhettek át a galaták olyan gyorsan „egy másik evangéliumra” (1,6), ők, akiknek szeme elé ő állította „a megfeszített Krisztust” (3,2). Talán „megigézte” őket valaki? (3,1). Nem tudja mitévő legyen: „Nem tudom, mihez kezdjek veletek” (4,20). Pál támadásra szánja el magát. Először hivatását, apostoli tekintélyét veszi védelembe, s azt egysorba helyezi Péterével. Mindamelllett nemcsak ő róla magáról van szó, hanem elsősorban az Evangéliumról. Krisztus keresztjének jelentőségéről a hívők számára. Világosan megfogalmazza miről is van szó: A Törvény adja-e a megváltást, vagy pedig Krisztus? Ha a törvényből, a mi cselekedeteinkből van a megváltás, akkor Krisztus hiába halt meg, akkor mi mindnyájan a Törvény szolgátságában és átka alatt vagyunk, mert mindnyájan képtelenek vagyunk előírásainak eleget tenni. Ugyanakkor tagadjuk, hogy ingyen, merő irgalmasságból kaptuk a megváltást, és ezzel semmibe vesszük Isten ajándékát. Istennek, Jézus Krisztusban nekünk adott kegyelme feltétel nélküli, ahhoz nincs mit hozzáadni, nem szorul kiegészítésre. Krisztuson kívül akarni keresni az üdvösséget, önmagunk cselekedeteiben bizakodni, annyit jelentene, mint semmibe venni a kegyelmet, megtagadni Krisztust. „Ha a Törvény által akartok megigazulni, elszakadtatok Krisztustól, s kegyelmét elvesztettétek” (5,4). De nem! Krisztus azért halt meg a kereszten, hogy minket a Törvény átka alól kiragadjon!

Aki hisz, az szabad ember, azzal a „szabadsággal, amelyre Krisztus vezetett el minket” (5,1), megszabadult a Törvény előírásaitól és az általa megkívánt cselekedetekkel való törődéstől, hogy a szeretet szabadságában éljen, hogy szabadon a felebarát szolgálatára adja magát. A szabadság ugyanis nem egyértelmű a szabadossággal. Aki hisz, aki feltétel nélkül átadja magát Krisztus kegyelmének, azt a kegyelem átalakítja, „új teremtmény” (6,15), új emberré lesz, akinek dinamizmusa magának a Szentléleknek az ereje. Az ilyen szinte ösztönszerűen adja magát a jócselekedetekre embertársai javára. Végző paradoxonként még az történik, hogy így teljesíti igazában a törvényt, amelynek rövid összefoglalása ez a parancs: „Szeresd felebarátodat, mint önmagadat!” (5,14).

Ez a levél hasonlíthatatlanul értékes történeti dokumentum. Elénk tárja azt a súlyos válságot, amely a judaizmussal való szakításhoz vezetett, amely azon volt, hogy megtöri az ősegyház lendületét. „A születő kereszténység sorsa Galáciában dőlt el”, írhatta egy neves történetíró. Ez a levél mindig időszerű marad, mert mindig fennáll annak a veszélye, hogy a hit külsőséges moralizmussá, legalizmussá torzul, vallás nélküli vallásossággá, az embernek saját magát megváltani akaró erőlködésévé fajul. Mindnyájan kísértésben vagyunk ugyanis, hogy egyebütt, saját cselekedeteinkben, valami politikai vagy más kapcsolatban keressük üdvösségünk biztonságát vagy biztosítékát. Ha igazán hiszünk, akkor teljesen átadjuk magunkat felebarátaink szolgálatára, de nem azért vagyunk „megváltva”, mert „szolgálunk”.

A fogságból írt levelek: az efezusi és kolosszei levél

60-61 körül, amikor Pál Rómában fogságban volt, híreket kapott Kolosszeből, amelyek, ha nem is voltak vész-hírek, de nyugtalanítóak voltak. Pál nem járt soha ebben a kis fészekben, amelynek csodálatosan szép volt a környéke, de maga szegény és távol a fő közlekedési utaktól. Mindamelllett Pál nem maradt közömbös akkor, amikor arról a keresztény közösségről volt szó, amelyet egyik tanítványa, Epafrász alapított. Egyébként is, nem feküdt-e Pálnak szívében az összes egyházak gondja?

Milyen új eretnokségről volt tehát szó Kolosszeben? Azoknak az adatoknak alapján, amiket a kolosszei keresztényekhez írt levél szolgáltat, nehéz róla világos képet alkotnunk. Úgy látszik a szinkretizmusnak egyik fajtájáról volt szó, zsidó elemek és gnosztikus-jellegű spekulációk furcsa keverékéről. Bármi volt is, lényegében Krisztus jelentőségét támadta. Krisztus nem több, mint egy átmeneti közvetítő szerepet betöltő valaki. Talán nagyon távolinak tűnik manapság a kolosszeiek „bölcsekedése” angyalokról és evilági elemekről, de ha jól meggondoljuk, nem kell megállapítanunk, hogy a kolosszeiek eretnoksége újra meg újra felüti a fejét? Ma is széles körökben keringenek nézetek, amelyek lényegében ugyanazt képviselik. Azt gondolják, hogy Jézus kinyilatkoztatását Buddhához vagy Mohamedhez lehet hasonlítani, hogy egyik is másik is egyformán a vallási életnek nagy alakja. Sőt azt is állítják, hogy a keresztény misztika merőben egyik különleges megnyilvánulása az egyetemes misztikának, hogy a hit semmi más, mint népies és mithologikus kifejezése egy emberi valóságnak, amit egyedül a filozófia tud megfejteni. Sőt még tovább mennek. Elismerik Jézus példamutató szereplését, de – mondják – például Che Guevara ugyanúgy szól hozzánk. Mindezekben az esetekben, akárcsak Kolosszeben, tagadják Krisztus egyedülálló, senkitől el nem érhető és semmihez sem hasonlítható szerepét.

Ó Kolossze boldog eretnoksége! – volna kedvünk felkiáltani. Ez készíteti Pált arra, hogy mélyebben ásson hitében, hogy kitágítsa Krisztus szerepét, s azt új szemszögből, egyenesen kozmikus méretekben mutassa be. Elmékedésének lényegét ebben a kolosszeiekhez írt levélben adja, amelynek csúcspontja kétségtelenül az első fejezet Krisztus-himnusza. Nehéz levél, a megelőzőknél sokkal elvontabb – „igényes intellektuelek számára adott teológiával van dolgunk”, mondotta valaki –, de olyan, amely horizontunkat a végtelenbe tágítja. Teilhard de Chardint egészen megigézte.

Pál nem elégszik meg azzal, hogy az emberek üdvösségét Krisztusnak tulajdonítsa. Krisztust, az Atyának képmását, a teremtés forrását, eszközét és célját, nemcsak mint az egyház Fejét mutatja be, hanem mint az egész teremtés, minden mennyei és földi lény fejét. Krisztus elsőbbsége abszolút. Mivel egyedül ő a teremtő, egyedül neki van módjában az embereket gyökeresen megszabadítani, őket egymással és az Atyával kibékíteni, és elképzelhetetlen, hogy másvalaki, akár ember, akár angyal, őutána, fölötte vagy mellette megtámaszthatná vagy tökéletesíthetné az üdvösség művét.

Krisztus eme kozmikus látása kozmikus hatású az egyházra is, amelynek méretei azóta rendkívüli módon megnövekedtek. Még más miatt is figyelmet érdemel ez a levél. Segítséget nyújthat, hogy túl tudjunk jutni az egyház pusztán emberi látásán. Ott, ahol joggal helyén vannak a bíráló támadások, segít, hogy Krisztus Testét lássuk benne, amely a Fővel egyesülve örökre fennmarad, és magához öleli az Istennel egészen kiengesztelt emberiséget.

A levél második fele – ha szabad azt mondani – általánosabb erkölcsi figyelmeztetéseket és buzdításokat tartalmaz. Megelőző leveleinek figyelmeztetéseit és tanácsait ismétli itt Pál, ami azonban semmiesetre sem jelenti azt, hogy felmentve érezhetjük magunkat megszívlelésük alól.

A kolosszeiekhez írt levél néhány kérdése ismétlődik az efezusiakhoz írt levélben. Valójában ez a címzés utólag került a levélbe. Észre lehet venni, hogy eredetileg köriratnak volt szánva, Ázsia-provincia összes egyházai számára, amelyeket kétségtelenül szintén fenyegetett a kolosszeiek eretneksége. Az is lehet, hogy nem közvetlenül maga Pál fogalmazta, hanem valamelyik tanítványa.

Bárhogyan legyen is, a levél egy rendkívüli ünnepélyes himnusszal kezdődik (egy tizenkét verset magában foglaló mondatból áll), amely kibővítve ismétli a kolosszeiekhez írt levél himnuszt. Egy csapásra átvezet bennünket Isten örök tervének misztériumához, a szeretet és üdvösség titkához, amely szerint „Isten elhatározta, hogy Krisztusban, mint főben foglaljon össze mindent, ami a mennyben és a földön van” (10. vers).

Miként a kolosszeiekhez, az efezusiakhoz írt levél is a továbbiakban az egyházzal foglalkozik, sőt itt ezt a témát részletesebben kifejti. Az egyházat igazi erkölcsi személyként mutatja be. Pál nemcsak a mennyei Fővel egyesült Testhez hasonlítja, hanem a vőlegényével bensőséges szeretetben egyesült menyasszonyhoz is. Az egyház kozmikus és egyetemes arculatára való figyelés nem akadályozza a levél szerzőjét, hogy konkrét problémákkal is foglalkozzék. Az efezusiakhoz írt levél, mivel olyan erőteljesen hangsúlyozza valamennyi keresztény Krisztusban való egységét, a szó legteljesebb értelmében ökumenikus levél. Pál nekünk is szánja ezt a köriratot. Pál valamennyi levele közül ma talán éppen az efezusiakhoz szóló a legidősebb.

(A kolosszeiekhez írt levél szövegei a hagyományos sorrendet követve a filippiekhez írt levél után következnek.)

A filippiekhez írt levél

Egy derült-kedélyű levele Pálnak. Közte és a filippiek között nyilvánvalóan egészen bizalmas a kapcsolat. Ennek egyik jele, hogy nyíltan beszél a tőlük elfogadott anyagi segítségről. Nem fél a szemrehányástól, hogy a közösség nyakán él. Pál egészen megnyílik és közvetlen fesztelenséggel tárja föl legbensőbb érzéseit is.

A levélnek nincs összefüggő gondolatmenete. Pál nyilvánvalóan úgy ír, hogy rábizza magát tollára. Először öröme, lelki előhaladásra szólítja föl a filippieket. Azután saját helyzetéről számol be, amely nem túlságosan ragyogó. Fogságban van (valószínűleg Efezusban), és még nem tudja, hogy mi lesz a sorsa. Bármi legyen is, Pál nyugodtan néz elébe, bár nagyon vágyódik utána, hogy szeretteit lássa.

Ha Filippi egyházközsége hű is maradt Pálhoz, és szépen fejlődik, ez nem jelenti azt, hogy a dolgok nem mehetnének jobban. Kétségkívül nincs szó súlyos dolgokról, de a hívők között egyenetlenségek, feszültségek vannak. (Kell ezen csodálkozni?) Pál az egyetértés munkálására szólítja föl őket, és ennek érdekében szemük elé állítja Krisztus példáját. Ő, Ádámmal ellentétben – aki önmagát kereste, és önmaga számára akarta biztosítani az életet – teljesen kiüresítette önmagát, egészen lemondott saját akaratáról, hogy tökéletesen alávesse magát Istennek. Ez a himnusz (2,6-11) minden bizonnyal régebbi Pálnál, de ő idézi, magáévá teszi, mert egyike az ősegyház legsajátságosabb szövegeinek. Krisztus sorsa: példa. Aki Krisztusból akar élni, annak – miként Ő tette – le kell mondania saját érdekei szolgálatáról, saját akarata érvényesítéséről, és egyedül az Isten dicsőítésére és dicsőségére kell törekednie.

Azután azonban hirtelen hangot változtat, keményebb lesz. Nem mintha a filippiek a galaták módjára más evangéliumra tértek volna, hanem óvatosságra akarja őket inteni, mert „azok a kutyák” (így nevezi őket) ott kóborolnak a környéken. Ismétli a galatákhoz és a rómaiakhoz írt levél üzenetét is, de most életrajz alakjában. Önmaga életét állítja példaképül (3,1-6). Ő, a mintaszerű farizeus, a törvény pontos megtartója, lemondott mindarról az „igazságról”, amit ez a törvény adhatott volna neki, hogy egyedül Istentől várja az üdvösséget, és ennek várásában egyedül a hitre támaszkodják. Attól fogva, megszabadulva önmagától, felejtethi a mögötte levő megtett utat, és minden erejével neki feszülhet az előtte állónak, amely egyenesen vezet a cél felé. Egy másik, rendkívül szép részlete ez ennek a levélnek, Pál egész hagyatékából ma talán ez a levél fog meg bennünket legjobban.

A Filemonnak írt levél nem szerepel a vasárnapi liturgiában, ezért kimaradt a hozzá szóló bevezetés is a liturgikus célokra szánt gyűjteményből. A teljesség kedvéért utalunk a következőkre:

Filemon jómódú kolosszei polgár volt, akit Pál személyesen ismert, sőt ő térítette meg a keresztény hitre. Hozzá intézi fogságából az apostol azt az egyetlen újszövetségi „magánlevelet”. Ennek kíséretében küldi vissza Filemonhoz egyik megszökött rabszolgáját, Onezimuszt, akit szintén Pál térített meg: de már nem rabszolgaként, hanem mint testvért Krisztusban. Pál finoman arra ösztönzi Filemont, hogy Onezimuszt bocsássa szabadon, sőt esetleg küldje vissza munkatársnak. Ez a levél nemcsak az apostol finom lelkére, az általa választott tapintatos módra – hatalmi szó helyett a lelkiismereti szabadságot és önálló döntést tiszteletben tartó szeretetteljes tanács – mutat rá, hanem arra a módra is, ahogy a kereszténység kényes társadalmi kérdés megoldását választotta: nem lépett fel erőszakkal a fennálló társadalmi berendezkedés ellen, de megteremtette azt a szellemi légkört, amely magát az intézményt tette túlhaladottá. (A kiadó megjegyzése.)

A tesszalonikaiakhoz írt két levél

Pálnak a tesszalonikaiakhoz írt két levele több vonatkozásban is nagyon értékes. Nemcsak az első levelek ezek, amiket Pál egy keresztény közösségnek írt, hanem egyáltalában az első keresztény írások, amik végleges formájukban ránk maradtak. Ezeknek révén, egészen a missziók megindulásáig visszamenően, értesülünk azokról a körülményekről és problémákról, melyek között a keresztény közösségek a pogány világban éltek.

Amit elsőnek tudunk meg belőlük a tesszalonikai egyházzal, az emennek gyengesége. Pál második útja során alapította, de csak néhány hónapot tudott a városban tölteni, és onnan éjjel kellett menekülnie, hogy újra börtönbe ne kerüljön (ApCsel 17,5-10). A körülmények nem engedték, hogy oda visszatérjen (1Tessz 2,18; 3,6). Kénytelen volt tehát, a zsidók ellenségeskedései és a pogányok értetlensége közepette mindenféle zaklatásnak kitéve, sorsára hagyni, ezt a túlnyomó részben a pogányságból megtértekből alakult fiatal egyházközséget. Pál azt is tudja, hogy az újonnan megtértek erkölcsi élete nem áll egyszinten

lelkesedésükkel. Ez aggodalommal tölti el. Fölteszi magának a kérdést, hogy annyi nehézség közepette tudja-e magát „tartani” a tesszalónikai egyház: „Vajon nem vitt-e benneteket kísértésbe a kísértő, és fáradozásunk nem veszett-e kárba? (1 Tessz 3,5).

Ma, amikor újra kisebbség lettünk egy többé-kevésbé szekularizált világ tengerében, nem okoz különösebb nehézséget a fiatal tesszalónikai egyház problémáinak megértése. Pál két levelének tanulsága ezzel szemben kitesz bennünket annak a veszedelemnek, hogy zavarba jövünk. Ma, amikor fenyeget a „horizontalizmus” veszélye, megpróbáljuk látókörünket erre a világra szűkíteni, egyedül a társadalmi átalakulásokban reménykedni, és erőinket pusztán a politikai küzdelemre tartalékolni. A tesszalónikaiak kísértése homlokegyenest az ellenkezője volt. El lehetett róluk mondani, hogy „eltévelyedtek” a reményben. Szemmel láthatóan Krisztus közeli eljövételének várakozásában éltek, ennek következtében a világot érdektelen átmenetnek tekintették. Egyesek addig mentek, hogy hivatásbeli munkájukat is elhagyták. A körükben felmerülő kérdéseknek semmi vonatkozásuk sem volt a jelen élettel. A mi számunkra szinte érthetetlenek ezek. Azt kérdezték például, mi lesz a sorsa közösségük ama tagjainak, akik Krisztus dicsőséges eljövetele előtt haltak meg? Ki lesznek-e zárva az Országból, vagy nem?

Érdekes vizsgálat tárgyává tenni Pál magatartását ezzel a lelki beállítottsággal kapcsolatban. Az első és második levél között egyébként bizonyos fejlődést vehetünk észre. Pál osztja a tesszalónikaiak reménykedését. Ő is várja Krisztus közeli eljövételét. Így, amikor az első levélben munkára buzdítja a tesszalónikaiakat, méginkább inti őket az éberségre, mert az Úr úgy fog eljönni, mint a tolvaj. Pál azonban nem osztja lázas türelmetlenségüket, nem helyesli izgatottságukat. Második levelében kötelességének érzi, hogy nyomatékosan visszatartsa őket: „Ne veszítsétek el egyhamar józan eszeteket, és meg ne riasszon sem lelki kinyilatkoztatás... mintha az Úr napja már küszöbön állna” (2,2). Arra is emlékezteti őket, hogy a Krisztus eljövételét megelőző jelek még nem következtek be mind. Azzal zárja, hogy az egyháznak tovább kell élnie a történelemben, a keresztényeknek pedig tovább kell dolgozniuk.

Nem könnyű megtalálni az egyensúlyt az „elmúló arculatú” világ felé fordított feszült figyelem és az utolsó nap lázas várása között. Pálnak ez a két levele a tesszalónikaiakhoz segítségünkre lehet ebben.

A Timóteushoz és Titushoz írt pasztorális levelek

A három levelet, amelyeket a hagyomány Szent Pálnak tulajdonít, nevezetesen a Timóteushoz írt két levelet és a Titushoz írt levelet, protestáns szentírásmagyarázók sokszor bizonyos merevséggel „igénytelen és színtelen írásoknak” mondják, egy „legyengült paulinizmus dokumentumainak, amely tanításában kénytelen volt alkalmazkodni a középszerűséghez” stb. Igazuk van-e ezeknek a véleményeknek?

Pál első levelei mindig közösségnek szóltak. Azoknak hangja, és ezeké, amelyeknek címzettjei egyes személyek, Pál tanítványai, nyilvánvalóan nem azonos. Ezeknek az utóbbi leveleknek a stílusa hasonló a püspöki pásztorlevelekéhez, az egyházi rendelkezésekéhez, úgy hatnak, mint egy gazdag tapasztalatú ember tanácsai egy fiatal püspök számára. Joggal szokás tehát őket pasztorális leveleknek nevezni. Évek teltek el. Krisztus nem jött el dicsőségben, ahogyan remélték. Az egyház tehát berendezkedik, szervezkedik. Mai hasonlattal azt lehetne mondani, hogy a rakéta fellövése után most arról van szó, hogy figyeljék pályáját, ha szükség van rá, helyesbítsék azt, és törekedjenek biztosítani az út sikerét. Az alapítások lelkesedéssel telt ideje után most az adminisztráció, az igazgatás munkájának kell következnie. A már bizonyos mértékben megállapodott keresztény közösségek problémái nem ugyanazok már, mint amik kezdetben voltak. Olyanfélék, mint azok, amelyek ma, a mi egyházainkban jelentkeznek. Abban is megvan a hasonlóság, hogy

nekünk is kedvünk volna az első idők rokonszenves fejetlenségéhez. Röviden szólva, az egyházaknak az a gondjuk, hogy a szolgálat ellátására megfelelő, erényes és jámbor papokat kapjanak, önzetlen-lelkületű diakónusokat válasszanak, megtartsák a belső rendet, örködjenek a tanítás tisztasága fölött stb. Az a két kifejezés, amely „fő-motívum”-szerűen vissza-visszatér ezekben a levelekben, nagyon jól jellemzi azok szellemét: „megőrizni a letétet” (1Tim 6,20), „azt hirdetni, ami a helyes tanításnak megfelel” (Tit 2,1).

Ezekben a levelekben az egyház mint intézmény jelenik meg, amelynek megvannak a maga szolgálói, akik a laikusoktól különböznek, és akiket kézzel állítottak szolgálatukba. A Timoteusra és Tituszra bízott közösségek szervezete azonosnak látszik azzal, amely a katolikus egyházban ma is megvan. Protestáns teológusok azért nevezik néha ezeket a leveleket „pré-katolikusok”-nak. Ezzel a szervezettel szeretik szembeállítani azt a kötetlenebb, „kharizmatikus” berendezkedést, amivel például az 1. korintusi levélben találkozunk. Némi egyszerűsítéssel azt mondhatnánk, hogy az ökumenikus probléma lényegében ekörül forog: Meg kell-e maradnia az egyházban Krisztus eljöveteleig annak a szervezetnek, amiről a pasztorális levelek is tanúskodnak, vagy nem? A három levél jelentőségét így fogalmazhatnánk meg: Aszerint, hogy valaki elfogadja vagy tagadja irányadó voltukat, közelítő vagy elválasztó szerepet töltenek be a katolikus egyház és a protestáns egyházak között.

A zsidókhöz írt levél

A zsidókhöz írt levél egyike az Újszövetség legrejtélyesebb írásainak. Nem ismerjük szerzőjét, de nyilvánvalóan Pálnak valamelyik – közelebbi vagy távolabbi – tanítványa foglalta írásba. Nem ismerjük címzettjeit sem (a „zsidókhöz” megjelölés csak a 2. században tűnik fel). A címzettek otthonossága az ószövetségi Szentírásban, bizonyos honvágyuk a jeruzsálemi templom istentisztelete után, arra engednek következtetni, hogy zsidó eredetű keresztényekről van szó. Nem ismerjük keletkezésének idejét sem. Mindenesetre 70-nél korábban kellett keletkeznie. Ebben az évben pusztították el ugyanis Titusz csapatai a templomot, és érthetetlen volna, miért beszél a szerző úgy, ahogyan beszél, ha a templom már nem állt volna. Nem ismerjük a levél körülményeit sem. A közösség, amelyhez szól, teljes tájékozatlanságban van, sőt a súlyos megpróbáltatások következtében az elcsüggedés veszélye fenyegeti (10,35-36; 12,4, 7). A nehézségeknek azonban sem természetét, sem súlyos-voltát közelebről nem tudjuk meghatározni. Zsidózó-jellegű, tanbeli elhajlások veszélyének is ki van téve.

Felmerül azonban a kérdés: Valóban levélről van itt szó? Az írás inkább buzdításnak hat, beszédnek, amely egy közösségnek a teljes letörés veszélyében forgó erkölcsi életét akarja megtámasztani, s amit azután a szerző egy másik, hasonló helyzetben levő közösségnek is elküldött. A címzettek vonatkozó megjegyzések (13,22-25) a levél törzsén kívül levőknek hatnak.

A zsidókhöz írt levél, ez a rejtélyes írás a mai olvasót is zavarba hozza. Sok részletet valószínűleg elragadónak fog találni, például azt, amely a keresztény élet nehézségeiről beszél, vagy amelyik Krisztus nagyságát hirdeti, de mennyit érez idegennek! Milyen nehézkesnek hat például az ószövetségi istentisztelet és Krisztus szenvedésének összevetése, vagy azok az allegorikus fejtegetések, amelyek a földi és égi valóságok, a történeti tények és az isteni örökkévalóság egymáshoz való vonatkozásait akarják megmagyarázni. Ez, az 1. századbeli alexandriai iskolát követő allegorikus magyarázási mód ma már nagyon divatja-múlt. A dagályos, terjengős, hieratikus stílus nem kevésbé. A levél elolvasása kétségtelenül bizonyos erőfeszítést igényel. Aki azonban ezt megteszi, nem fogja megbánni.

Azt mondtuk, hogy a szerző célja egy erősen megpróbált közösség „erkölcsi életének a felélesztése”. Tudja azonban, hogy üres erkölcsi prédikációk nem elégségesek. Ezért

hivatkozik a hitre, és iparkodik megmutatni, hogyan találja meg a keresztyén élet Krisztus misztériumában a maga biztos és megrendíthetetlen alapját.

Ez a cél vezeti, amikor Krisztus művét mint papi ténykedést mutatja be. Az újszövetségi szentiratok közül egyedül a zsidókhöz írt levél illeti Krisztust a papi és főpapi címmel. Ez nemcsak új elem tanításában, hanem merész lépés is volt, mert ellentmondásként hathatott. Jézus ugyanis nem tartozott a zsidó papi osztályhoz, halála nem volt rituális ténykedés. Hogy Jézus szenvedését és feltámadását mint áldozatot mutathassa be, felül kellett emelkednie a látszatokon, és azokon túlmenően felismerni az esemény mélyebb értelmét. Erre a felismerésre a levél szerzője minket is hív.

Bár Jézus nem volt Lévi törzséből való, személyében mégis magára vette, mégpedig tökéletesen, a papság jellegzetes és lényegi vonásait. Szolidáris, közösséget érez az emberekkel, mert maga is közülük való. Megosztja nyomorúságukat és szenvedéseiket, de „otthon van” az Istennél is, mert az Ő tulajdon fia. Ebből adódik páratlan helyzete, aminek következtében egyetlen és igazi Megváltó. Engedelmessége, halála és megdicsőülése igazi áldozat, sőt az egyetlen igazi áldozat, amely az összes korábbi szertartásokat elévültekké teszi. Az, aminek a jeruzsálemi templom liturgiája csak tökéletlen előképe volt (9,9; 10,1), az az „egyszer és mindenkorra bemutatott” egyetlen áldozattal teljes valóság lett. A bűn el van törölve (9,26; 10,12), az ellenség legyőzve (2,14), megvalósult a végérvényes felszabadulás (2,14). Azóta valamennyiünknek szabad belépése van Istenhez (10,19).

Ezzel azonban még nem értünk a célhoz. Még útban vagyunk, az eljövendő haza felé (3,14) siető zarándokok. A jelen életben hitből kell élnünk, a pátriárkák, Ábrahám, Mózes, Dávid stb. példájára. A megpróbáltatások közepette, amelyeknek ki vagyunk téve, hitünknek kitartásban meg kell kétszereződnie. Ha Krisztus a szenvedést és a halált vette magára, s így járta végig az utat, amely az Ő számára dicsőség útja, számunkra pedig az üdvösségé, akkor minket sem fog megmenteni attól, hogy találkozzunk velük, szenvedéssel is és halállal is. Lehetővé tette azonban a számunkra, hogy reménnyel telten nézzünk a szemükbe.

Szent Jakab levele

Az újszövetségi Szentírás egyetlen könyvéről sem hangzottak el annyira ellentétes vélemények, mint erről. Luther megvetően elutasította: „Szalma-levél”, mondotta, „nem hirdeti Krisztust”. Ma viszont egyesek az Újszövetség legjelentősebb írását látják benne: forradalmi felhívást. Hogyan vélekedjünk ezekről az értékelésekről?

Mindenekelőtt, Luther véleménye nem látszik egészen alaptalannak. Jézus Krisztus nevét csak kétszer-háromszor említi a levél, és föl lehet tenni a kérdést, mi lenne a levél mondanivalója, ha az Úr Jézusnak ezeket a rövidke említéseit törölnénk. Töröljük őket – mondják némelyek – és a szöveg nyugodtan készülhetett volna egy a Bölcsesség könyveit, főként a Példabeszédeket szorgalmasan olvasó zsidó számára. Nem túl elhamarkodott az ilyen ítélet? Nemcsak azt vallja meg a levél szerzője (akár Jakab az Úr testvére, akár más ilyennevű tanítvány legyen az), hogy Jézus a dicsőség királya, tehát Isten, hanem az erkölcsi élet követeléseit is a keresztségi kegyelemre, tehát Isten ajándékára alapozza (1,16-18). Az Ószövetséget tehát elmúltnak tekinti. Kétségtelen az is, hogy a levélben gyakoriak a Jézus szavaira, főként a Boldogságokra való utalások, mégha szöveg szerint nem is idézi őket. Mindazonáltal tény, hogy a levél elsősorban nem dogmatikai fejtegetés, hanem lazán összefüggő erkölcsi tételek gyűjteménye, mely azonban állandóan feltételezi a hitet Krisztusban.

Az is igaz, hogy ezt a levelet „forradalmi” írásnak is lehet minősíteni. A szerző forradalmi szenvedéllyel teszi szavá a társadalmi igazságtalanságokat, s a kizsákmányoltak oldalára áll („...a bér, amelyet a munkásoktól levontok, felkiált” 5. fej.). Jakab felháborodása rokon a prófétákéval. Mindazonáltal nem forradalmár a szó mai értelmében. Ő Istennek tartja fenn a

kizsákmányolók megítélését, s a szociális haladást nem politikai tevékenységtől, hanem a szívek megtérésétől várja.

Bárhogy legyen is a dolog, a levél igen modernnek látszik abban, hogy nagyobb érdeklődést mutat az etikai és morális, mint a dogmatikai kérdések iránt. Ma úgy mondhatnánk: inkább az orthopraxissal (helyes viselkedés), mint az orthodoxiával (helyes felfogás) foglalkozik. A szerző elutasít mindenfajta formalizmust. Az a hit, amit nem erősít meg megfelelő magatartás, az ő szemében semmit sem ér. Feltétlenül jogos álláspont, de bizonyos veszélyekkel jár. A szerzőnek igaza van, amikor küzd Szent Pál hitről szóló tanításának félremagyarázása ellen: Isten irgalmassága nem szolgálhat ürügyül a lazaságra és az erkölcsi erőfeszítésektől való menekülésre. De úgy tűnik, mintha a farizeusi kísértést súrolná, mely a cselekedetektől vár megigazulást, a hitet pusztán erkölcsi magatartásra szűkíti le. Nincs-e meg ez a veszély ma is egyes mozgalmakban...?

A levél egyéb kérdéseket is felvet: Milyen irodalmi műfajhoz tartozik? Igazi levél-e vagy homília? Milyen időből való? Első írása-e a kereszténységnek, mint ahogyan erre „zsidó” jellege miatt gondolni lehetne, vagy viszonylag késői? Egyéni véleményünk, hogy feltételezi Pál nagy leveleit (a galatákhoz, a rómaiakhoz), így legkorábban 60 körül keletkezhetett, de a kérdés nyitott.

Szent Péter levelei

Sokszor hajlandók vagyunk azt gondolni, hogy az első keresztények állandó „elragadtatásban” éltek vagy a hősiesség magaslatán álltak minden elerőtlenedés nélkül. Úgy látszik azonban, hogy a valóság egészen más volt. Testvéreink a 60-65. években szintén érezték, hogy kereszténynek lenni nem könnyű, és mindenfajta zaklatások, rágalom, megnemértések közepette nem egyszer azon a ponton voltak, hogy egészen elcsüggednek. Másként hogyan volna megmagyarázható, hogy az Újszövetség annyi írása foglalkozik a keresztények életének erősítésével? Mint láttuk, a zsidókhoz írt levélnek is ez volt a célja, ezt akarja Péter első levele is.

A levél nagy érdeklődésünkre tarthat számot. Egyetlen másik írás sem tárja fel olyan határozottan annak az ellenségeskedésnek okait, amelybe az első keresztények beleütköztek. Még nem hatalmukat vetették szemükre, hanem egyszerűen azt, hogy „mások”, hogy különböznek a többiektől, hogy nem úgy élnek, mint a többi ember, nem vesznek részt a hivatalos istentiszteleteken, nem tapsolnak annak a beteges érzékiségnek, amely az első századnak annyira jellemzője volt stb.: „Csodálkoznak, hogy nem tartotok velük a testiségnek ebben a posványában, és gyaláznak miatta” (4,4).

Nem kevésbé tarthatnak számot érdeklődésünkre Péter hozzájuk intézett buzdító szavai. Sokszor hangoztatták már, hogy nincs a levélben semmi eredeti, megelégszik a középszerű kereszténység képviselésével, és nem több, mint nagyszerű foglalata az apostoli korban általános keresztény teológiának. Ezek a megítélések nem egészen alaptalanok. Péter levelében Pál tanításának, Jakab levelének, a zsidókhoz írt levélnek stb. visszhangját halljuk. Ennek ellenére sokkal eredetibb, mintsem gondolnánk. Egyetlen újszövetségi írás sem alapozza a keresztény életet ennyire a keresztségi kegyelemre. Péter szemében a keresztény élet itt a földön nem egyéb, mint logikus következménye a keresztségben kapott kegyelemnek.

Bizonyos értelemben egyszerű a levél mondanivalója. A keresztényeknek szemére vetik, hogy elkülönülnek, hogy mások! Valóban mások ők? Idegenek a földön, utasok. A keresztség kegyelme új emberekké alakította őket, új néppé. Azóta, mégha a világban élnek is, ha jó polgárokként viselkednek is, hűséges alattvalói a hatalomnak, becsületesen dolgoznak is, nem élhetnek csak ennek a világnak látókörében. A keresztség egészen új világot nyitott meg

előttük, az Isten világát, s azóta az ő számukra: élni annyit jelent, mint várni az Úr eljövételét. Az ő igazi hazájuk nem itt van, hanem az égben.

A buzdítás klasszikus, de Péter nem elégszik meg azzal, hogy emlékeztet a keresztény paradox helyzetére itt a földön. Mindenekelőtt azt akarja megmutatni, hogy a megpróbáltatások hozzá tartoznak a keresztény élet-sorshoz, annyira, hogy nem a csapások, hanem azok elmaradása lehetne igazában nyugtalanító a számukra. Ha a keresztény nem állna már a meg-nem-értések ütközőjében, nem annak volna-e ez a jele, hogy hozzá hasonult a világhoz? „Ha Krisztus nevében gyaláznak benneteket, boldogok vagytok, mert az isteni Fölség Lelke pihen meg rajtatok” (4,14). Hogyan is lehetne a keresztény sorsa más, mint ami Krisztusé volt, hiszen a kereshetséggel Mestere sorsával is közösséget vállalt: „Ha jót cselekesztek és ugyanakkor türelmesen szenvedtek, ez kegyelem Isten előtt. Hiszen erre kaptatok hivatást, mert Krisztus is szenvedett értetek, példát hagyva nektek, hogy nyomdokaiba lépjete” (2,20-22). Kétségkívül ez a levél uralkodó gondolata.

Manapság keménynek tűnhetik föl ennek az üzenetnek a meghallgatása, Péter nem beszél a világ felé való megnyíltságról, nem buzdít az emberek városának építésére, hanem csak arra szólít föl, hogy „lelki templommá, szent papsággá épüljünk, hogy Istennek kedves, lelki áldozatokat mutassunk be” (2,5). Péter nem használja a ma közkeletű nyelvet. Mindazonáltal ne jussunk elhamarkodottan arra a következtetésre, hogy tanítása idejét-múlta, és a levél minket nem érint.

Szent János levelei

Mit jelent kereszténynek lenni? Manapság sajtósággal kiélezettséggel teszik fel ezt a kérdést. Az igazat megvallva, majdnem olyan régi, mint maga a kereszténység, és János első levelének olvasásakor számot adunk magunknak arról, hogy az első század végétől milyen sok, egymástól nagyon eltérő választ adtak erre a kérdésre. Pontosabban szólva, ha János szükségesnek tartotta, hogy egy körlevél-szerű írással forduljon az egyházakhoz, nyilvánvalóan azért tette, hogy a téves hitű magyarázatokkal szembeállítsa a hiteles apostoli tanítást, saját tanúságtételét.

Ha János levelének célzata világos is, irodalmi műfaja zavarba hozhatja a mai olvasót. Valóban, nyilvánvalóan polemikus jellege ellenére az írás egyfajta elmélkedésnek látszik, mégpedig nagyon egyéni elmélkedésnek. Bágyadtnak hat, nagyon vontatottan halad előre, csigavonalban, szüntelen visszatérésekkel a már érintett témákra.

Bár ez az irodalmi műfaj meglehetősen különös, János mondanivalója világosan bontakozik ki. Szerinte kereszténynek lenni annyi, mint Isten gyermekének lenni, vagyis közösségben élni az Atyával és Fiával Jézus Krisztussal (1,3). Egy új valóság ez, amely az emberi létezés teljesen átalakítja, paradox módon azonban rejtve marad egészen az utolsó napig. Nemcsak mások tekintetének hozzáférhetetlen, önmagunk számára is az. Mindazonáltal, ha közvetlenül nem is vehető észre, annak, aki látni akar, bizonyos kétségtelen jelek feltárják azt.

János levelében a keresztény élet négy jelét említi, párhuzamos felsorolásban kétszer közölve. Szerinte a keresztény élet megköveteli:

1. *Az erkölcsök megváltozását* (1,8; 2,2; 3,3-10), a szakítást a bűnnel. Persze nem úgy, mintha a keresztény nem vétkeznék többé. Ellenkezőleg, nagyon is tudatában van bűnös voltának, nem becsüli le a bűnt, nem próbálja azt tagadni. Nem bocsátkozik azonban alkudozásba a bűnnel, és ha elesik, nem akarja a maga ártatlanságát bizonyítani.

2. *A testvéri szeretetet*, amely az összes parancsok foglalata (2,3-11; 3,11-24). János egyenesen azt állítja, hogy aki nem szereti testvérét, akit lát, nem szeretheti az Istent, akit nem lát. A keresztény többé már nem önmagának él, hanem testvéreiért, az Isten akaratának való teljes alávetettségben.

3. *A világgal való alkudozás visszautasítását* (2,12-17; 3,13; 4,1-5). A „világ” kifejezés a levélben rosszaló értelemben szerepel. Szeretni a világot annyit jelent, mint az élet értelmét egyedül a világgal kapcsolatos tevékenységekben látni, szabad-folyást engedni a szenvedélyeknek, a hatalomra-törésnek, hajszolni a gazdagságot, mint a hatalom biztosítóját stb. A keresztény egy más reménykedés szemléletébe állítja bele a maga életét, mert „elmúlik a világ és annak bűnös kívánsága, de aki megteszi Isten akaratát, örökké él” (2,17).

4. *Jézus Krisztusnak, az Isten fiának megvallását* (2,18-28; 4,1-6). Aki tagadja, hogy Jézus Krisztus emberré lett, nem ismeri el az Atyát sem (2,23). János már evangéliumában is nyomatékozta, hogy senki sem jöhet az Atyához, csak a Fiú által. Egyedül Ő az Istenhez vezető „út”.

Ez a négy jel János szerint, amelyekről az igazi keresztény felismerhető, valamint az is, hogy közösségben vagyunk-e az Atyával és a Fiúval. Ezek a jelek ismertető jegyek is, amelyek alapján a hiteles apostoli tanítást megkülönböztethetjük az azt meghamisító téves magyarázatoktól.

A felsoroltak mellett egy ötödiket is említhetnénk, bár azt János nem fejt ki olyan világosan, mint a többiekét. Miként evangéliumának, az egész első levélnek is erősen drámai jellege van: a keresztény élet harc a gonoszság ellen, a tévedés szelleme, az Antikrisztus ellen. Evilágban könyörtelen küzdelem folyik a Sötétség és a Világosság között. Hiábavaló reménykedés volna tehát, ha a keresztény arra számítana, hogy a világ megértse őt (4,5). Ha meghallgatásra találna nála, az inkább nyugtalanító volna számára. Ha megtörténnék, hogy magatartása a nem-hívó világ teljes tetszésével találkozik, ez annak volna a jele, hogy már nem hűséges maradéktalanul az Evangéliumhoz. Ez az az utolsó ismertető jegy, amit János említ, mint a keresztény élet hitelesítőjét.

Az 1. sz. vége óta sokat változtak a viszonyok. Vajon a János által felsorolt öt ismertető jegy idejét múlta-e?

Apokalipszis vagy Jelenések könyve

Az Apokalipsziszról, az Újszövetséget lezáró könyvről elmondhatjuk, hogy egyszerre elkápráztató, különös és homályos. Elkápráztató a nagyszerű távlatok miatt, amiket olvasói előtt nyit; különös, mert látomásokkal van tele, amelyekben a legkülönfélébb szimbólumok és össze nem tartozó képek kerülnek egymás mellé szinte kibogozhatatlanul; végül homályos, mert ez a könyv igazában zárva marad mindaddig, amíg a jelképek és számok, amiket a szerző mondanivalójának közlésére felhasznált, megfejtve nincsenek. A könyv homályos volta sokszor, még napjainkban is egészen elképesztő magyarázatokra adott alkalmat. A jövő titkait keresték benne, a jövőre vonatkozó jóslásokat, a történelem kigöngyölítését. Valójában az Apokalipszis szerzője – akár János apostol volt az, akár valamelyik tanítványa – nem volt sem különlegesen élesszemű látnok, sem Nostradamus. Ő nem akart mást, mint „fellebbenteni a fátyolt” (ennyit jelent az apokalipszis szó), amely a jelen időket takarja és elrejtí az azoknak igazi jelentését.

Az Apokalipszis megértéséhez mindenekelőtt ismernünk kell keletkezésének körülményeit. A 65. vagy 92. év körül vagyunk, azaz Néró, vagy – ami valószínűbb – Domitianus uralkodása idejében. A keresztényeknek már volt részük üldözésekben, és az egyház szinte hivatalból szemben áll a római állammal, amelynek uralkodója, önmagát istenné nyilvánítva, elrendelte a saját kultuszát. Az Apokalipszis mélyebb háttere ez a megoldhatatlan ellentét Jézus Krisztus országa és Cézár istenkáromló országa között. Ehhez jön, hogy a Paruzia (azaz Krisztus dicsőséges eljövetele), amire annyira számítottak, és egészen közelinek hittek, várat magára. Ez a csalódott remény jelentette az I. század végén az egyház krízisét. A keresztény közösségeken a csüggedés, elfáradás hulláma vonult végig. Ekkor szánta rá magát János (vagy tanítványa), hogy vigasztaló s erősítő üzenetet küldjön az egyházaknak.

Az üzenet lényegében egészen egyszerű: a hívőket ne tévessze meg a látszat; az üldözők győzelme kérészéletű, valójában a feláldozott Bárány már kivívta a győzelmet. Krisztus országa nemcsak a jövőben megvalósuló tény, hanem valóság már a jelenben is. Éppen ezért ne zavarják meg a keresztényeket az üldözések: valójában a bűnös világ már megkapta a maga ítéletét, és a jelen események nem egyebek, mint a gonosz erőinek végső, tehetetlen fellobbanásai. Ne engedjék tehát, hogy a nehéz idők megpróbáltatásai letörjék őket, mert győzelmük biztosítva van. Ha részük van Krisztus szenvedésében, részesei az Ő győzelmének is. Az igazi győztesek nem evilág hatalmasai, hanem a vértanúk, akik követni fogják a Bárányt, bárhová megy is. Az Apokalipszis valóban – amint ezt megállapították róla – „a keresztény remény nagy hőskölteménye, az üldözött egyház győzelmi éneke”. Az Apokalipszis üzenete mindenkor időszerű. Bár a körülmények már nem ugyanazok, mint az első század végén, de nem fenyeget-e bennünket is a kísértés, hogy „elveszítjük reményünket” az egyházban, hiszen ma is az lehet a benyomásunk, hogy elveszítette hódító erejét, és más ideológiák hatalmasabbaknak látszanak nála?